

2021 r.

RAPORT HANDEL LUDŹMI

Departament Spraw Międzynarodowych i Migracji
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji

1. Spis treści

2.	Wprowadzenie	2
3.	Podstawy prawne.....	3
4.	Organizacja systemu walki z handlem ludźmi w Polsce	9
5.	Statystyczny obraz zjawiska	18
6.	Działania zrealizowane w 2021 roku.....	27
7.	Podsumowanie	41
8.	ABC Pomocy	42

2. Wprowadzenie

Jak co roku oddajemy w Państwa ręce Raport dotyczący obszaru handlu ludźmi w Polsce. Rok 2021 jest kolejnym w którym musimy mierzyć się z pandemią wirusa SARS-CoV-2. W związku z czym uległy zmianie warunki ekonomiczne oraz zasady przemieszczania się, co miało wpływ na sytuację ofiar handlu ludźmi jak również na zachowania sprawców tego przestępstwa. Wpływ pandemii na gospodarkę i zatrudnienie jeszcze bardziej zwiększył ryzyko handlu ludźmi w celu wyzysku w pracy. Wielu pracowników doświadcza dramatycznego spadku dochodów, mogą oni nie mieć innego wyboru, jak tylko zaciągnąć dług, co zwiększa ryzyko wpadnięcia w pułapkę handlu ludźmi i pracy przymusowej.

Należy zwrócić uwagę, że od czerwca 2021 r. obserwuje się nowe, rażące postępowanie mające na celu destabilizację Unii Europejskiej i jej państw członkowskich. Białoruś, w odwecie za sankcje nałożone przez UE, organizuje sponsorowany przez państwo przemyt migrantów do UE drogą lotniczą z kilkunastu państw trzecich (Bliskiego Wschodu i Afryki). Nie ulega wątpliwości, że zachowanie Białorusi w tym te dot. działań wymierzonych bezpośrednio w cudzoziemców przebywających na granicy zewnętrznej UE z Białorusią pozwala zakwalifikować je jako instrumentalizację nielegalnej migracji oraz mające cechy agresji hybrydowej.

Zainicjowanie przez Białoruś wspomnianych działań wiąże się wprost z nadużyciem prawa humanitarnego oraz naruszeniem praw człowieka. Sprowadzeni migranci są traktowani przez władze białoruskie w sposób przedmiotowy znajdując się w skrajnie złym położeniu co naraża ich m.in. na ryzyko stania się ofiarami handlu ludźmi. Można przypuszczać, że takie zachowanie reżymu w Mińsku ma na celu wywołanie kryzysu humanitarnego i migracyjnego.

Polska z uwagi na swoje położenie geopolityczne w kontekście handlu ludźmi jest jednocześnie krajem pochodzenia, tranzytowym oraz docelowym dla ofiar handlu ludźmi. Obywatele polscy, zarówno kobiety jak i mężczyźni, na terenie naszego kraju mogą być werbowani, a następnie wykorzystywani do pracy przymusowej, prostytucji, żebractwa, kradzieży lub wyłudzenia świadczeń oraz kredytów za granicą. Nasz kraj może stanowić również miejsce docelowe dla organizatorów handlu ludźmi. W tym znaczeniu na terenie Polski dochodzi do eksploatacji cudzoziemców. Najczęściej ofiarami padają obywatele państw europejskich: Ukrainy, Bułgarii, Białorusi oraz Rumunii, jak również państw azjatyckich (m.in. Wietnamu, Filipin, Sri Lanki) oraz Ameryki Południowej (Kolumbii, Meksyku, Wenezueli). Cudzoziemcy są wykorzystywani do pracy przymusowej, prostytucji, żebractwa, a niekiedy są to również ofiary niewolnictwa domowego i eksploatacji kryminalnej.

Rok 2021 zdaje się potwierdzać tezę, że dominującą formą handlu ludźmi już od kilku lat pozostaje wykorzystanie osób do pracy przymusowej. W związku z powyższym działania instytucji zwalczających zjawisko handlu ludźmi nakierowane były głównie na przeciwdziałanie pracy przymusowej, zarówno poprzez aktywne ściganie sprawców tego przestępstwa jak również działania informacyjno-edukacyjne.

3. Podstawy prawne

Prawo międzynarodowe

Polska jest jednym z wielu państw, które aktywnie przeciwdziałają procederowi handlu ludźmi, ponadto zapewnia również opiekę i wsparcie dla osób, którzy padły ofiarą tego procederu. Polska jest stroną wielu regulacji prawa międzynarodowego, w tym następujących:

[Konwencja Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi](#)

[Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar](#)

[Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw](#)

[Dyrektywa Rady 2004/81/WE z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie dokumentu pobytowego wydawanego obywatelom państw trzecich, którzy są ofiarami handlu ludźmi lub wcześniej byli przedmiotem działań ułatwiających nielegalną imigrację, którzy współpracują z właściwymi organami](#)

[Protokół o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, uzupełniający Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne NZ](#)

[Protokół przeciwko przemytowi migrantów drogą lądową, morską i powietrzną uzupełniający Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych](#)

[Konwencja NZ w sprawie zwalczania handlu ludźmi i eksploatacji prostytucji](#)

[Konwencja Nr 182 Międzynarodowej Organizacji Pracy dotycząca zakazu i natychmiastowych działań na rzecz najgorszych form pracy dzieci](#)

[Konwencja Nr 105 Międzynarodowej Organizacji Pracy o zniesieniu pracy przymusowej](#)

Prawo krajowe

Oprócz zobowiązań międzynarodowych Polska wypracowała szereg regulacji prawa krajowego związanego z przeciwdziałaniem procederowi handlu ludźmi. Polskimi podstawami prawnymi do walki ze zjawiskiem handlu ludźmi są:

Kodeks karny

Pojęcie handlu ludźmi zostało uregulowane w postaci wieloelementowej definicji, na którą obligatoryjnie składają się trzy części: sposób działania sprawców, zastosowane przez nich środki i metody oraz cel – wykorzystanie człowieka.

Zgodnie z art. 115 §22 kodeksu karnego (dalej: kk):

„Handlem ludźmi jest werbowanie, transport, dostarczanie, przekazywanie, przechowywanie lub przyjmowanie osoby z zastosowaniem:

1. przemocy lub groźby bezprawnej;
2. uprowadzenia;
3. podstępu;
4. wprowadzenia w błąd albo wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania przedsiębranego działania;
5. nadużycia stosunku zależności, wykorzystania krytycznego położenia lub stanu bezradności;
6. udzielenia albo przyjęcia korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy osobie sprawującej opiekę lub nadzór nad inną osobą;

- w celu jej wykorzystania, nawet za jej zgodą, w szczególności w prostytucji, pornografii lub innych formach seksualnego wykorzystania, w pracy lub usługach o charakterze przymusowym, w żebractwie, w niewolnictwie lub innych formach wykorzystania poniżających godność człowieka lub w celu pozyskania komórek, tkanek lub narządów wbrew przepisom ustawy.

Jeżeli zachowanie sprawcy dotyczy małoletniego, stanowi ono handel ludźmi, nawet gdy nie zostały użyte metody lub środki wymienione w pkt 1 - 6”.

Ostatni akapit przytoczonej regulacji prawnej odnosi się natomiast wyłącznie do sytuacji, gdy pokrzywdzonym jest dziecko. Przyjmując konieczność zapewnienia szczególnej ochrony małoletnim ofiarom, ustawodawca ograniczył kwalifikację prawną czynu sprawcy wyłącznie do celu jego działania. W ten sposób w przypadku małoletnich pokrzywdzonych drugi element definicji (dotyczący metod i środków) nie musi być ujawniony, aby dany czyn został zakwalifikowany jako handel ludźmi.

W Polsce, zgodnie z art. 189a kodeksu karnego:

§ 1 Kto dopuszcza się handlu ludźmi, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.

§ 2 Kto czyni przygotowania do popełnienia przestępstwa określonego w § 1, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

W świetle art. 189a § 1 kk handel ludźmi jest zagrożony karą pozbawienia wolności nie niższą niż 3 lata, co oznacza, że jest zbrodnią. Górną granicą ustawowego zagrożenia jest pozbawienie wolności do 15 lat. Z uwagi na wysoki stopień społecznej szkodliwości ustawodawca wprowadził również karalność formy stadialnej tj. przygotowania do popełnienia przestępstwa handlu ludźmi (art. 189a § 2 kk).

Przestępstwa powiązane z handlem ludźmi:

Do innych przestępstw uregulowanych w Kodeksie karnym, często związanych z procedrem handlu ludźmi można zaliczyć:

- **pozbawienie wolności (art. 189 kk)**
Ten, kto pozbawia człowieka wolności, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5, natomiast jeśli pozbawienie wolności odbywało się przez okres dłuższy niż 7 dni, to w takim przypadku sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10. Ponadto, jeżeli pozbawienie wolności trwało dłużej niż 7 dni dotyczy osoby nieporadnej ze względu na jej wiek, stan psychiczny lub fizyczny, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12. Natomiast, jeżeli pozbawienie wolności łączyło się ze szczególnym udręčeniem, sprawca podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3
- **zmuszanie do określonego zachowania (art. 191 § 1 kk)**
Ten, kto stosuje przemoc wobec osoby lub groźbę bezprawną w celu zmuszenia innej osoby do określonego działania, zaniechania lub znoszenia, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3
- **zmuszanie do prostytucji (art. 203 kk)**
Ten, kto przemocą, groźbą bezprawną, podstępem lub wykorzystując stosunek zależności lub krytyczne położenie, doprowadza inną osobę do uprawiania prostytucji, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.
- **stręczycielstwo i sutenerstwo (art. 204 kk)**
Ten, kto w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, nakłania inną osobę do uprawiania prostytucji lub jej to ułatwia, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. Takiej samej karze podlega ten, kto czerpie korzyści majątkowe z uprawiania prostytucji przez inną osobę. Jeżeli natomiast osoba taka jest małoletnim, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

Ustawa o cudzoziemcach

Aktem prawnym zapewniającym poszanowanie prawa m.in. zakresie przeciwdziałania handlowi ludźmi jest ustawa o cudzoziemcach z dnia 12 grudnia 2013 roku.

Ustawa o cudzoziemcach (dalej: uoc) zawiera reguły dotyczące wjazdu, przejazdu, pobytu cudzoziemców na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, a także wyjazdu cudzoziemców z tego terytorium. W ustawie została określona procedura postępowania i organy, które są właściwe w tych sprawach. Wskazuje się w niej m.in., że:

- cudzoziemcowi, w stosunku do którego istnieje domniemanie, że jest ofiarą handlu ludźmi w rozumieniu art. 115 § 22 kk, wydaje się zaświadczenie potwierdzające istnienie tego domniemania. [art. 170 uoc];
- pobyt cudzoziemca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, w stosunku do którego istnieje domniemanie, że jest ofiarą handlu ludźmi uważa się za legalny przez okres ważności wydanego mu zaświadczenia, o którym mowa w art. 170 uoc. Pobyt cudzoziemca, któremu wydano zaświadczenie przestaje się uważać za legalny z chwilą odnotowania przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych we właściwym rejestrze informacji o tym, że cudzoziemiec: aktywnie, dobrowolnie i z własnej inicjatywy ponownie nawiązał kontakt z osobami podejrzanymi o popełnienie przestępstwa handlu ludźmi (art. 189a § 1 kk), lub przekroczył lub usiłował przekroczyć granicę wbrew przepisom prawa.
- zaświadczenie, które jest wydawane przez organ właściwy do prowadzenia postępowania w sprawie o przestępstwo handlu ludźmi (art. 189a § 1kk), jest ważne przez okres 3 miesięcy od

dnia jego wydania, a w przypadku małoletniego cudzoziemca – przez okres 4 miesięcy od dnia jego wydania [art. 172 uoc];

- zezwolenie na pobyt czasowy cudzoziemcowi, który jest ofiarą handlu ludźmi, udzielane jest po spełnieniu łącznie następujących warunków: przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej; podjął współpracę z organem właściwym do prowadzenia postępowania w sprawie o przestępstwo handlu ludźmi (art. 189a § 1 kk), a w przypadku małoletniego cudzoziemca – otrzymał status pokrzywdzonego w postępowaniu w sprawie o przestępstwo handlu ludźmi (art. 189a § 1 kk) oraz zerwał kontakty z osobami podejrzanymi o popełnienie przestępstwa handlu ludźmi (art. 189a § 1 kk). [art. 176 uoc];
- minimalny okres ważności zezwolenia na pobyt czasowy wynosi 6 miesięcy [art. 177 uoc];
- zezwolenia na pobyt stały udziela się cudzoziemcowi na czas nieoznaczony, na jego wniosek, jeżeli: jest ofiarą handlu ludźmi w rozumieniu art. 115 § 22 kk i: przebywał na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej bezpośrednio przed złożeniem wniosku o udzielenie mu zezwolenia na pobyt stały przez okres nie krótszy niż 1 rok na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy dla ofiar handlu ludźmi, współpracował z organami ścigania w postępowaniu karnym w sprawie o przestępstwo handlu ludźmi (art. 189a § 1 kk), ma uzasadnione obawy przed powrotem do państwa pochodzenia [art. 195 ust. 1 pkt 5 uoc].

Ustawa o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium RP

Art. 68. 1. Jeżeli wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej dotyczy osoby, która może wymagać szczególnego traktowania, w szczególności będącej:

6) ofiarą handlu ludźmi,

– Szef Urzędu ocenia, czy ta osoba wymaga szczególnego traktowania w postępowaniu w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej lub w zakresie pomocy socjalnej.

2. Wnioskodawcę lub osobę, w imieniu której wnioskodawca występuje, uznaje się za osoby wymagające szczególnego traktowania w zakresie pomocy socjalnej, w przypadku gdy może zachodzić potrzeba:

1) zakwaterowania ich w ośrodku:

a) przystosowanym do potrzeb osób niepełnosprawnych,

b) zapewniającym pokój jednoosobowy,

c) przeznaczonym wyłącznie dla kobiet lub kobiet z dziećmi;

2) umieszczenia ich w zakładzie opiekuńczo-leczniczym, zakładzie pielęgnacyjno-opiekuńczym lub hospicjum;

3) umieszczenia ich w pieczy zastępczej odpowiadającej sytuacji psychofizycznej tych osób;

4) dostosowania diety do stanu ich zdrowia.

3. Szef Urzędu w celu dokonania oceny, czy osoba, o której mowa w ust. 1, wymaga szczególnego traktowania, może zlecić przeprowadzenie badań lekarskich lub psychologicznych, których koszt

pokrywa się z budżetu państwa z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw wewnętrznych, ze środków będących w dyspozycji Szefa Urzędu.

4. W przypadku gdy Szef Urzędu nie zleca przeprowadzenia badań lekarskich lub psychologicznych, o których mowa w ust. 3, informuje osobę, która może wymagać szczególnego traktowania, że może ona z własnej inicjatywy i na własny koszt poddać się takim badaniom.

5. Osobę, która nie wyraziła zgody na przeprowadzenie badań lekarskich lub psychologicznych, o których mowa w ust. 3, uważa się za osobę, która nie wymaga szczególnego traktowania.

6. Szef Urzędu dokonuje oceny, o której mowa w ust. 1, niezwłocznie po złożeniu wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej oraz w każdym czasie do zakończenia postępowania, w przypadku gdy wyjdą na jaw nowe okoliczności dotyczące wnioskodawcy lub osoby, w imieniu której wnioskodawca występuje.

Art. 69. 1. W przypadku cudzoziemca, który jest osobą wymagającą szczególnego traktowania, czynności w postępowaniu w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej wykonuje się:

- 1) w warunkach zapewniających cudzoziemcowi swobodę wypowiedzi, w sposób dostosowany do jego stanu psychofizycznego;
- 2) w terminie dostosowanym do jego stanu psychicznego i fizycznego, wyznaczonym przy uwzględnieniu terminów korzystania przez cudzoziemca ze świadczeń zdrowotnych;
- 3) w miejscu pobytu cudzoziemca, w przypadku gdy jest to uzasadnione stanem jego zdrowia;
- 4) w razie potrzeby z udziałem psychologa, lekarza lub tłumacza.

2. Na wniosek cudzoziemca, który jest osobą wymagającą szczególnego traktowania, w przypadkach uzasadnionych jego potrzebami czynności w postępowaniu w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej:

- 1) wykonuje osoba tej samej płci;
- 2) wykonuje się z udziałem psychologa, lekarza lub tłumacza płci wskazanej przez cudzoziemca.

Art. 69a. Przy udzielaniu pomocy socjalnej cudzoziemcowi, który jest osobą wymagającą szczególnego traktowania, uwzględnia się potrzeby takiej osoby w zakresie zakwaterowania i wyżywienia.

Art. 69b. Przy udzielaniu małoletniemu pomocy socjalnej uwzględnia się konieczność zabezpieczenia jego interesów, biorąc pod uwagę w szczególności:

- 3) względy bezpieczeństwa i ochrony, w szczególności w przypadku gdy istnieje ryzyko, że małoletni jest ofiarą handlu ludźmi.

Ustawa o pomocy społecznej

Kolejną ustawą, która zapewnia ochronę i posiada odpowiednie narzędzia, aby zaspokoić podstawowe potrzeby polskich i cudzoziemskich ofiar handlu ludźmi jest ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (dalej: uops).

Najważniejsze zapisy ustawy dot. zagadnienia handlu ludźmi stanowią, że:

- cudzoziemcom przebywającym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie zaświadczenia, o którym mowa w art. 170 uoc, lub na podstawie zezwolenia, o którym mowa w art. 176 uoc. przysługuje prawo do świadczeń w formie interwencji kryzysowej, schronienia, posiłku, niezbędnego ubrania oraz zasiłku celowego [art. 5a uops];
- pomoc społeczna jest udzielana osobom i rodzinom z powodu potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi [art. 7 pkt 7a uops];
- do zadań wojewody należy koordynowanie, w ramach systemu pomocy społecznej, działań w zakresie zapobiegania handlowi ludźmi oraz wsparcia udzielanego ofiarom handlu ludźmi [art. 22 pkt 15 uops];

Zmiany legislacyjne dot. handlu ludźmi

W dniu 01.01.2021 r. weszła w życie ustawa z dnia 10.12.2020 r. o zmianie ustawy o wjeździe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, pobycie oraz wyjeździe z tego terytorium obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej i członków ich rodzin oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 2369). Ustawa ta wprowadziła z dniem 1 stycznia 2021 r. do ustawy z dnia 14 lipca 2006 r. o wjeździe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, pobycie oraz wyjeździe z tego terytorium obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej i członków ich rodzin przepisy analogiczne do regulacji ustawy z dnia 12.12.2013 r. o cudzoziemcach, polegające na możliwości wydania obywatelowi Unii Europejskiej (jak również obywatelowi EOG lub Konfederacji Szwajcarskiej) oraz członkowi jego rodziny zaświadczenia potwierdzającego, iż istnieje w stosunku do niego domniemanie, że jest ofiarą handlu ludźmi w rozumieniu art. 115 § 22 Kodeksu karnego. Zgodnie z art. 41b ust. 2 zmienionej ustawy z dnia 14.07.2006 r. o wjeździe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, pobycie oraz wyjeździe z tego terytorium obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej i członków ich rodzin, pierwsze zaświadczenie może być wydane na okres 3 miesięcy, a w przypadku małoletniego obywatela UE lub małoletniego członka rodziny niebędącego obywatelem UE na okres 4 miesięcy od dnia jego wydania. Zgodnie z art. 41b ust. 3 w/w ustawy kolejne zaświadczenie może być wydane na okres co najmniej 6 miesięcy, nie dłużej jednak niż na okres 3 lat w przypadku gdy spełnione są następujące warunki dotyczące obywatela UE lub członka jego rodziny:

- 1) przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
- 2) podjął współpracę z organem właściwym do prowadzenia postępowania w sprawie o przestępstwo, o którym mowa w art. 189a § 1 Kodeksu karnego, a w przypadku małoletniego cudzoziemca – otrzymał status pokrzywdzonego w postępowaniu w sprawie o przestępstwo, o którym mowa w art. 189a § 1 Kodeksu karnego;
- 3) zerwał kontakty z osobami podejrzanymi o popełnienie przestępstwa, o którym mowa w art. 189a § 1 Kodeksu karnego.

Przepisy te są wzorowane na odpowiednich przepisach ustawy o cudzoziemcach, tj. art. 170 – 176.

Ustawa ta wprowadziła odpowiednie zmiany również w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2021 r. poz. 2268, z późn. zm.) umożliwiające skorzystanie z prawa do świadczeń z pomocy społecznej w formie interwencji kryzysowej, schronienia, posiłku, niezbędnego ubrania oraz zasiłku celowego również przez obywateli UE/EOG/Szwajcarii oraz członków ich rodzin posiadających zaświadczenie dla ofiar handlu ludźmi wydawane na podstawie ustawy z dnia 14.07.2006 r. o wjeździe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, pobycie oraz wyjeździe z tego terytorium obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej i członków ich rodzin. Przepisy te stanowią realizację art. 11 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE z dnia 05.04.2011 r. w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar.

4. Organizacja systemu walki z handlem ludźmi w Polsce

Krajowy Plan Działań

Krajowy Plan Działań Przeciwko Handlowi Ludźmi (dalej: KPD) jest podstawowym dokumentem dotyczącym funkcjonowania systemu zwalczania i zapobiegania handlowi ludźmi w Polsce. Jest to rządowy dokument, przyjmowany przez Radę Ministrów, zobowiązujący jego adresatów do wykonania określonych zadań w zakresie zwalczania handlu ludźmi. Adresatami KPD są poszczególne jednostki administracji centralnej oraz inne instytucje i organizacje pozarządowe dobrowolnie zaangażowane w działania przeciwko handlowi ludźmi w Polsce. Głównym celem KPD jest zapewnienie warunków koniecznych dla skutecznego przeciwdziałania handlowi ludźmi w Polsce i wspierania ofiar tego przestępstwa. W tym kontekście celami szczegółowymi są:

- podnoszenie świadomości nt. zjawiska handlu ludźmi;
- podniesienie standardu wsparcia udzielanego ofiarom handlu ludźmi (w tym małoletnim ofiarom handlu ludźmi);
- poprawa skuteczności działań instytucji odpowiedzialnych za ściganie przestępstwa handlu ludźmi poprzez doskonalenie narzędzi prawnych, struktur oraz wdrażanie najlepszych praktyk;
- podniesienie kwalifikacji przedstawicieli instytucji i organizacji zaangażowanych w przeciwdziałanie handlowi ludźmi i wsparcie ofiar tego przestępstwa;
- pogłębienie wiedzy nt. zjawiska handlu ludźmi i efektywności podejmowanych działań;
- wzmocnienie współpracy międzynarodowej.

W dniu 17.11.2021 r. Rada Ministrów przyjęła KPD na lata 2022-2024. Jest to obowiązujący od dnia 01.01.2022 r. plan rządowy określający kierunki działań w obszarze przeciwdziałania handlowi ludźmi.

Instytucje zaangażowane w system zwalczania i zapobiegania handlowi ludźmi

Zespół do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi

Na mocy Zarządzenia nr 6 Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 15 lutego 2019 r., utworzono Zespół do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi. Zespół jest organem pomocniczym Ministra SWiA oraz kontynuuje działania funkcjonującego od 2004 r. Międzyresortowego Zespołu do Spraw Zwalczania i Zapobiegania Handlowi Ludźmi.

Do zadań Zespołu należy przede wszystkim:

- ocena realizacji programów mających na celu zwalczanie i zapobieganie handlowi ludźmi;
- inicjowanie działań zmierzających do zwalczania i zapobiegania handlowi ludźmi;
- przygotowywanie projektów KPD przeciwko handlowi ludźmi, monitorowanie wykonalności zaplanowanych zadań oraz opracowywanie corocznych sprawozdań z wykonania KPD.

W ramach Zespołu powołano dwie grupy stałe. Ponadto, zgodnie z regulaminem prac Zespołu utworzono dwie grupy ad hoc.

Grupy stałe

- **Grupa robocza ds. monitorowania realizacji KPD**
- **Grupa robocza ds. wsparcia ofiar handlu ludźmi**

Grupa ad hoc

- **Grupa robocza ds. podręcznika dla organów wymiaru sprawiedliwości oraz organów ścigania**, a także innych organów zaangażowanych w zwalczanie handlu ludźmi, w zakresie dotyczącym postępowania w sprawach o handel ludźmi
- **Grupa robocza ds. opracowania wytycznych dla inspektorów pracy w zakresie metodyki prowadzenia czynności kontrolnych w sprawach, w których zachodzi podejrzenie handlu ludźmi, w szczególności pracy przymusowej** (W roku 2021 zakończono prace związane opracowaniem ww. wytycznych dla inspektorów pracy wraz towarzyszącą im listą wskaźników identyfikacji potencjalnych ofiar handlu ludźmi do pracy przymusowej. Wytyczne dla inspektorów pracy stanowią efekt kilkumiesięcznych prac członków grupy roboczej ad hoc, powołanej w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji w ramach Zespołu ds. Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi, w skład której wchodził m.in. przedstawiciele Państwowej Inspekcji Pracy (Departamentu Legalności Zatrudnienia), MSWiA, Straży Granicznej, Komendy Głównej Policji oraz Fundacji Przeciwko Handlowi Ludźmi i Niewolnictwu La Strada. Przyjęty przez grupę roboczą dokument w dniu 23.12.2021 r. został przekazany do wszystkich okręgowych inspektoratów pracy celem stosowania w bieżącej działalności kontrolnej Państwowej Inspekcji Pracy.)

W skład Zespołu do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi według stanu obowiązującego w 2021 r. wchodził przedstawiciele następujących instytucji: Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministerstwa Sprawiedliwości, Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Ministerstwa Zdrowia, Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Ministerstwa

Funduszy i Polityki Regionalnej, Ministerstwa Edukacji Narodowej, Komendy Głównej Policji, Komendy Głównej Straży Granicznej, Urzędu do Spraw Cudzoziemców, Pełnomocnika Rządu do Spraw Równego Traktowania, Prokuratury Krajowej, Głównego Inspektoratu Pracy, Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, Biura Rzecznika Praw Dziecka, Ośrodka Rozwoju Edukacji, Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury, La Strada – Fundacji przeciwko Handlowi Ludźmi i Niewolnictwu, Stowarzyszenia PoMOC dla Kobiet i Dzieci im. Marii Niepokalanej, Fundacji ITAKA – Centrum Poszukiwań Ludzi Zaginionych, Centrum Pomocy Prawnej im. Haliny Nieć, Armii Zbawienia, Międzynarodowej Organizacji ds. Migracji – IOM, Fundacji Light House, Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę.

Poziom instytucjonalny

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji

Ministerstwo
Spraw Wewnętrznych
i Administracji

W strukturach Departamentu Spraw Międzynarodowych i Migracji MSWiA funkcjonuje Zespół do Spraw Koordynacji Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi, który odpowiedzialny jest za:

- monitorowanie prac związanych z realizacją zadań zapisanych w Krajowym Planie Działań Przeciwko Handlowi Ludźmi;
- proponowanie zadań w kolejnych edycjach Krajowego Planu;
- monitorowanie realizacji zadań publicznych dotyczących wsparcia i ochrony ofiar handlu ludźmi zleczanych przez Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji, (aktualnie zadanie występuje pod nazwą „Prowadzenie Krajowego Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnego dla ofiar handlu ludźmi”).
- obsługę prac Zespołu do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi i Grup Roboczych;

(W związku z zarządzeniem nr 182 Prezesa Rady Ministrów z dnia 24.09.2021 r. zmieniającym zarządzenie w sprawie nadania statutu Ministerstwu Spraw Wewnętrznych i Administracji, zniesiono Departament Analiz i Polityki Migracyjnej a następnie przeniesiono zadania wynikające z KPD do nowej struktury Departamentu Spraw Międzynarodowych i Migracji).

Urząd do Spraw Cudzoziemców

URZĄD DO SPRAW
CUDZOZIEMCÓW

Urząd pełni istotną rolę w zakresie wstępnej identyfikacji potencjalnych ofiar handlu ludźmi wśród cudzoziemców, ubiegających się o ochronę międzynarodową w Polsce. W ramach prowadzonych postępowań o nadanie statusu uchodźcy, pracownicy

Urzędu mogą uzyskiwać informacje wskazujące, że cudzoziemiec padł ofiarą handlu ludźmi. W Urzędzie został powołany nieetatowy koordynator do spraw związanych z handlem ludźmi odpowiedzialny za koordynację działań oraz właściwy przepływ informacji.

Do działań w zakresie zwalczania handlu ludźmi decyzją Komendanta Głównego Policji z dnia 22 stycznia 2014 r. powołany został Wydział do Walki z Handlem Ludźmi Biura Służby Kryminalnej (obecnie Biuro Kryminalne) Komendy Głównej Policji. Do zadań Wydziału należy przede wszystkim zwalczanie przestępczości związanej z handlem ludźmi, pedofilią i pornografią dziecięcą oraz przestępczości przeciwko wolności seksualnej i obyczajności. W zakresie swych zadań Wydział do Walki z Handlem Ludźmi współpracuje z organami sprawiedliwości, administracji publicznej i kontroli państwowej, organizacjami pozarządowymi, społecznymi i instytucjami użyteczności publicznej. Ponadto, Wydział realizuje działania o charakterze międzynarodowym poprzez współpracę operacyjną i śledczą z organami ścigania innych państw. Wydział do Walki z Handlem Ludźmi m.in. nadzoruje i koordynuje prace komórek do walki z Handlem Ludźmi powołanych na podstawie Zarządzenia KGP¹ w służbie kryminalnej w komendach wojewódzkich. Do zadań komórek do walki z Handlem Ludźmi należy w szczególności wykrywanie handlu ludźmi, nadzorowanie i koordynowanie zadań wykonywanych przez komendy powiatowe Policji oraz podległe im jednostki Policji w zakresie wykrywania handlu ludźmi, identyfikowanie i wspomaganie procesu identyfikacji ofiar handlu ludźmi, uczestniczenie w międzynarodowych operacjach, w szczególności udział we wspólnych zespołach śledczych utworzonych w celu wykrywania handlu ludźmi, współpraca poza policyjną oraz organizowanie i prowadzenie zajęć z doskonalenia zawodowego policjantów służby kryminalnej w zakresie wykrywania handlu ludźmi. Przedstawiciele Wydziału do walki z Handlem Ludźmi biorą udział w pracach międzynarodowych zespołów/grup roboczych/grup eksperckich m.in. jako:

- koordynator/ekspert krajowy Analitycznego Pliku Roboczego Europolu AWF SOC – AP Phoenix skupionego na zwalczaniu przestępstwa handlu ludźmi,
- koordynator/ekspert krajowy analitycznego projektu roboczego Europolu AWF SOC – AP Twins (zwalczanie wykorzystywania seksualnego małoletnich i pornografii dziecięcej),
- koordynator krajowy unijnego priorytetu EMPACT THB (Europejskiej Multidyscyplinarnej Platformy p-ko Zagrożeniu Przestępczością Handlu Ludźmi), stanowiącej realizację zadań wyznaczonych przez MSWiA i jeden z elementów Polityki Bezpieczeństwa UE na lata 2021-2023,
- koordynator krajowy unijnego priorytetu EMPACT CSE (European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats – Europejska Multidyscyplinarna Platforma p-ko Zagrożeniu Przestępczością) „cyberprzestępczość – zwalczanie wykorzystywania seksualnego dzieci”

w ramach Cyklu Polityki Bezpieczeństwa UE w obszarze zwalczania poważnej i zorganizowanej przestępczości na lata 2021 – 2023.

---

¹ Zarządzenie nr 14 Komendanta Głównego Policji z dnia 22 września 2016 r. w sprawie wykonywania przez Policję niektórych zadań w zakresie wykrywania handlu ludźmi (Dz. Urz. KGP poz. 61).

Straż Graniczna

Straż Graniczna pełni szczególną funkcję w zakresie walki z handlem ludźmi w odniesieniu do cudzoziemców. To funkcjonariusze Straży Granicznej bardzo często mają pierwszy kontakt z ofiarami tego przestępstwa, a co za tym idzie, często dokonują identyfikacji ofiar. Jak wszystkie opisane instytucje, Straż Graniczna uczestniczy w wykonywaniu zadań ujętych w KPD. Zarząd Operacyjno-Śledczy Komendy Głównej SG koordynuje realizację przedsięwzięć, wynikających z KPD, a także merytorycznie nadzoruje działania jednostek organizacyjnych SG w przedmiocie zwalczania i zapobiegania handlu ludźmi w Polsce.

Ponadto w strukturach Zarządu Operacyjno-Śledczego Komendy Głównej SG funkcjonuje w ramach Wydziału I Sekcja I zajmująca się tematyką nielegalną migracją i handlem ludźmi, która odpowiada m.in. za koordynację i nadzór nad działaniami podejmowanymi przez SG w zakresie zwalczania handlu ludźmi. W każdym z oddziałów Straży Granicznej w wydziale operacyjno-śledczym powołano nietatowego koordynatora do spraw zwalczania handlu ludźmi, odpowiedzialnego za koordynację i współpracę pomiędzy właściwymi komórkami organizacyjnymi Straży Granicznej, Policji oraz innymi instytucjami zaangażowanymi w zwalczanie tego procederu.

Prokuratura

PROKURATURA
KRAJOWA

Za walkę z handlem ludźmi w Prokuraturze Krajowej odpowiedzialny jest Departament do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji. Jednostka ta koordynuje działania Prokuratury w zakresie ścigania handlu ludźmi. Wyznaczony jest specjalny prokurator-koordynator ds. handlu ludźmi. Od 2007 r. w byłych Prokuraturach Apelacyjnych a obecnie w każdej z Prokuratur Regionalnych oraz Prokuratur Okręgowych wyznaczeni są prokuratorzy pełniący funkcję konsultantów w zakresie handlu ludźmi. W 2014 roku zostały skierowane do użytku dla prokuratorów prowadzących sprawy dotyczące handlu ludźmi *Wskazówki dotyczące prowadzenia postępowań w sprawach handlu ludźmi*.

Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej

Ministerstwo Rodziny
i Polityki Społecznej

Pomoc społeczna odgrywa kluczową rolę w zakresie wsparcia ofiar handlu ludźmi. W ramach pomocy społecznej przewidziana jest możliwość udzielenia interwencji kryzysowej bezpośrednio z uwagi na potrzebę ochrony ofiar. W 2014 roku MRiPS przyjęło opracowane przez grupę ekspercką ds. wsparcia ofiar handlu ludźmi *Standardy bezpiecznego schronienia dla ofiar handlu ludźmi* i przekazało je, uczestnikom specjalistycznych szkoleń pt.: „Wsparcie ofiar handlu ludźmi”, jako element wiedzy specjalistycznej w tym zakresie. MRiPS wspólnie z MSWiA, Strażą Graniczną oraz organizacjami pozarządowymi prowadzi od 2008 r. coroczny cykl szkoleń dla personelu jednostek organizacyjnych pomocy społecznej nt. wsparcia ofiar handlu ludźmi, w tym również na temat zasad i współpracy z Krajowym Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnym.

Państwowa Inspekcja Pracy

Państwowa Inspekcja Pracy (PIP) jest organem powołanym do kontroli przestrzegania przepisów prawa pracy, w tym bezpieczeństwa i higieny pracy oraz legalności zatrudnienia. W zadania PIP wpisują się działania ukierunkowane na ujawnianie przypadków pracy wykonywanej z naruszeniem obowiązujących przepisów prawa. Inspektorzy pracy PIP w ramach posiadanych kompetencji uprawniających ich do wstępu do pomieszczeń wykonywania pracy w każdym czasie, pozyskiwania informacji od pracowników i innych osób znajdujących się na terenie zakładu pracy, a także dzięki uprawnieniom do kontroli podmiotów świadczących usługi pośrednictwa pracy i pracy tymczasowej oraz pracodawców użytkowników, mają możliwość ujawnienia potencjalnych ofiar handlu ludźmi do pracy przymusowej i powiadomienia o tym fakcie służb właściwych do zwalczania tego rodzaju przestępstw. Z uwagi na to, że często ofiarami handlu ludźmi do pracy przymusowej padają cudzoziemcy, działania kontrolne PIP realizowane są – w uzasadnionych przypadkach – we współpracy z funkcjonariuszami Straży Granicznej. Współpraca z ww. formacją realizowana jest m.in. w oparciu o postanowienia porozumienia w sprawie zasad współdziałania Państwowej Inspekcji Pracy i Straży Granicznej z dnia 10 grudnia 2018 r. (które zastąpiło uprzednio obowiązujące porozumienie z 12 maja 2015 r.). Przewiduje ono nie tylko realizację wspólnych kontroli dotyczących legalności zatrudnienia cudzoziemców, lecz także wspólne działania o charakterze informacyjnym i edukacyjnym, adresowane zarówno do podmiotów powierzających pracę cudzoziemcom jak i do cudzoziemców świadczących pracę w Polsce. Dzięki realizowanej współpracy, zidentyfikowane przypadki handlu ludźmi do pracy przymusowej mogą być przedmiotem śledztw prowadzonych w tych sprawach przez Straż Graniczną. Na poziomie centralnym przedstawiciele Głównego Inspektoratu Pracy uczestniczą w pracach Zespołu do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi powołanego przy Ministrze Spraw Wewnętrznych i Administracji jak i w Grupach Roboczych tego Zespołu. Organy PIP realizują – zarówno centralnie jak i na poziomie lokalnym - zadania ujęte w Krajowym Planie Działania Przeciwko Handlowi Ludźmi. Nie bez znaczenia dla realizacji zadań PIP w obszarze przeciwdziałania i zwalczania handlu ludźmi do pracy przymusowej pozostaje współdziałanie PIP z innymi instytucjami i organizacjami w ramach wojewódzkich zespołów do walki z handlem ludźmi oraz współpraca z Fundacją LA STRADA.

Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej

W Ministerstwie Funduszy i Polityki Regionalnej funkcjonuje Zespół do spraw Zrównoważonego Rozwoju i Społecznej Odpowiedzialności Przedsiębiorstw będący organem pomocniczym ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego. W obecnym kształcie został powołany na mocy Zarządzenia Ministra Funduszy i Polityki Regionalnej z dnia 21 stycznia 2020 r. Zespół stanowi platformę współpracy administracji rządowej z przedstawicielami biznesu i partnerami społeczno-gospodarczymi na rzecz adaptacji do wyzwań zrównoważonego rozwoju poprzez upowszechnianie społecznej odpowiedzialności w praktykach rynkowych. Koncepcja społecznej odpowiedzialności, wokół której koncentrują się prace Zespołu, odnosi się według normy ISO 26000 do obszarów: ład organizacyjny, prawa człowieka, praktyki z zakresu pracy, środowisko, uczciwe praktyki operacyjne, zagadnienia konsumenckie, zaangażowanie społeczne i rozwój społeczności lokalnej. U podstaw społecznej odpowiedzialności w kompleksowych

obszarach praw człowieka oraz praktyk z zakresu pracy leży konieczność zadbania o to, by nie dochodziło do najcięższej formy łamania praw pracownika – pracy przymusowej.

Poziom regionalny

Zespoły wojewódzkie do spraw przeciwdziałania handlowi ludźmi

W skład Zespołów wojewódzkich wchodzi przedstawiciele różnych instytucji publicznych, organów ścigania i organizacji pozarządowych na szczeblu regionalnym. Udział przedstawicieli poszczególnych instytucji uzależniony jest od decyzji wojewody. W pracach dotychczas powołanych zespołów udział biorą, przede wszystkim, przedstawiciele urzędów wojewódzkich, Policji, Straży Granicznej, prokuratur, inspekcji pracy, urzędów pracy, samorządów, kuratoriów oświaty i placówek oświatowych oraz organizacji pozarządowych.

Przedstawiciele instytucji uczestniczących w pracach zespołów regionalnych zwiększają efektywność swoich działań poprzez bieżącą wymianę informacji oraz koordynację wszelkich podejmowanych przedsięwzięć, w tym o charakterze prewencyjnym.

Poziom organizacji pozarządowych

Organizacje pozarządowe pełnią funkcję wspierającą organy i instytucje państwowe w działaniach na rzecz zwalczania handlu ludźmi, pomocy ofiarom i edukowaniu społeczeństwa.

Ogólnopolska Sieć Organizacji Pozarządowych Przeciwko Handlowi Ludźmi

Organizacje pozarządowe zaangażowane w zwalczanie handlu ludźmi skupiają się w Ogólnopolskiej Sieci Organizacji Pozarządowych Przeciwko Handlowi Ludźmi, która powstała w lipcu 2014 roku w ramach realizacji projektu finansowanego ze środków Funduszu Norweskiego. Obecnie Sieć skupia 19 organizacji pozarządowych. Głównym zamierzeniem Sieci jest utworzenie wysokospecjalistycznej sieci organizacji przeciwdziałających handlowi ludźmi w celu poprawy jakości i efektywności ich pracy, profesjonalizacji działań oraz wzmocnienia potencjału, tak by w efekcie mogły być partnerem instytucji publicznych i organów ścigania we wspólnych działaniach, mających na celu zapobieganie handlowi ludźmi oraz wsparcie ofiar tego przestępstwa. W ramach działań Sieci znajduje się m.in. wzmocnienie wojewódzkich zespołów ds. przeciwdziałania handlowi ludźmi, opracowanie standardów świadczenia usług dla ofiar handlu ludźmi, w szczególności zachowania bezpieczeństwa i prywatności oraz szacunku dla wyborów ofiar, a także zorganizowanie serii warsztatów z tematyki handlu ludźmi dla organizacji pozarządowych. Dzięki działaniom Sieci wybrane organizacje pozarządowe z terenu całej Polski są przygotowywane do pracy z ofiarami handlu ludźmi.

Fundacja Przeciwko Handlowi Ludźmi i Niewolnictwu La Strada

Celem powstałej w 1996 r. Fundacji jest działanie na rzecz poszanowania praw człowieka, zwalczanie handlu ludźmi, niewolnictwa i pracy przymusowej oraz przeciwdziałanie eksploatacji prostytutki, a także przestępstwom przeciwko wolności i zdrowiu jednostki. Fundacja od początku swojego istnienia działa aktywnie na rzecz pomocy ofiarom. W 2020 r. Fundacja La Strada wygrała konkurs MSWiA na prowadzenie Krajowego Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnego dla Ofiar Handlu Ludźmi, zapewniając wyspecjalizowaną kadrę i schronisko dla pokrzywdzonych w Warszawie.

Stowarzyszenie Po-MOC dla Kobiet i Dzieci im. Marii Niepokalanej

Misją działającego od 1998 r. Stowarzyszenia jest kompleksowa pomoc kobietom w sytuacji kryzysowej poprzez: zapewnienie bezpiecznego schronienia, wsparcie w procesie rozwoju osobistego, działania profilaktyczne i edukacyjne w zakresie przemocy, handlu ludźmi i przymuszonej prostytutki. Głównym celem Stowarzyszenia jest pomoc kobietom i ich dzieciom zagrożonym lub dotkniętym przemocą seksualną, fizyczną i psychiczną, ofiarom handlu kobietami oraz ich rodzinom. Stowarzyszenie jest zaangażowane w funkcjonowanie Krajowego Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnego, w ramach którego prowadzi w Katowicach schronisko dla pokrzywdzonych kobiet i kobiet z dziećmi.

Centrum Pomocy Prawnej im. Haliny Nieć

Pozarządowa organizacja pożytku publicznego założona w 2002 roku w Krakowie. CPPHN działa na rzecz ochrony praw człowieka, przede wszystkim świadcząc bezpłatną pomoc prawną osobom z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym i dyskryminacją, w tym osobom ubogim, ofiarom przemocy domowej, cudzoziemcom i uchodźcom, prowadzi monitoringi przestrzegania standardów praw człowieka, podejmuje interwencje prawne i działalność rzeczniczą oraz realizuje projekty badawcze i edukacyjne. Centrum podejmuje także działania mające na celu przeciwdziałanie handlowi ludźmi, w tym dzieciom, poprzez organizowanie kampanii społecznych oraz udzielanie wsparcia prawnego ofiarom. Centrum publikuje także cykliczne raporty dotyczące handlu ludźmi w Polsce, w których oprócz analizy skali i obrazu zjawiska, jest oceniany także system pomocy ofiarom przestępstwa

Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę

Działająca od 1991 roku Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę (dawniej Fundacja Dzieci Niczyje) wspiera dzieci i ich rodziny niosąc pomoc w sytuacjach krzywdzenia. W jej placówkach pomoc psychologiczną i prawną mogą znaleźć dzieci, które doświadczyły krzywdzenia (przemocy fizycznej, przemocy psychicznej, wykorzystywania seksualnego, zaniedbania, cyberprzemocy) oraz ich rodziny. Oferowane jest również wsparcie rodzicom małych dzieci w wieku 0-6 lat, którzy z różnych względów nie są przygotowani do świadomej, bezpiecznej opieki i wychowania swoich dzieci.

Celem Fundacji jest wspieranie dzieci w przezwyciężeniu traum, jakie niosą za sobą doświadczenia krzywdy. Fundacja aktywnie współpracuje z Policją, w kwestii zwalczania przestępstw związanych z wykorzystywaniem seksualnym dzieci. Fundacja prowadzi Telefon Zaufania dla Dzieci i Młodzieży 116 111, jest inicjatorem strony internetowej stopsekskurystyce.fdds.pl, gdzie można zgłaszać przypadki wystąpienia przestępstw wykorzystywania seksualnego dzieci bezpośrednio do Policji.

Itaka – Centrum Poszukiwań Ludzi Zaginionych

Założona w 1999 r. organizacja pozarządowa zajmuje się problemem zaginięć w Polsce. Jest organizacją pożytku publicznego. Itaka odnajduje zaginionych, pomaga ich rodzinom, przeciwdziała zaginięciom. Prowadzi internetową bazę danych osób zaginionych, całodobową linię wsparcia dla zaginionych i ich rodzin oraz *Telefon w Sprawie Zaginionego Dziecka*. Wszelką pomoc Itaka świadczy

bezpłatnie. Fundacja współpracuje z Komendą Główną Policji i jest organizacją członkowską Federacji Missing Children Europe.

Fundacja Light House

Fundacja Light House to chrześcijańska organizacja praw człowieka powstała w 2017 roku, posiadająca jednak zaplecze w postaci 10 lat doświadczenia w walce z handlem ludźmi i współczesnym niewolnictwem na skalę międzynarodową.

Celem działania Fundacji Light House jest przeciwdziałanie i zwalczanie handlu ludźmi, współczesnego niewolnictwa, pracy przymusowej oraz przymusowej prostytucji, niesienie pomocy ofiarom tych i podobnych przestępstw oraz wspieranie pokrzywdzonych w odbudowie życia.

Fundacja oferuje schronienie, poradnictwo i wsparcie dla ofiar i ich rodzin, w tym bezpośrednie wsparcie podczas kontaktu z organami ścigania. Ważnym celem Fundacji jest tworzenie nowych rozwiązań i standardów pomocy, w tym również szkolenia dla organów ścigania, instytucji i organizacji. Fundacja działa tworząc sieci współpracy, aktywnie wzbudzając świadomość społeczną poprzez wykłady, szkolenia i kampanie społeczne.

Inne

Lista powyższych organizacji pozarządowych nie jest pełna. Pomoc ofiarom handlu ludźmi udziela kilkadziesiąt podmiotów m.in. Caritas, Polski Czerwony Krzyż, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Towarzystwo Pomocy im. św. Brata Alberta i wiele innych organizacji, fundacji oraz stowarzyszeń, świadczących różne formy wsparcia dla osób poszkodowanych, w tym także dla pokrzywdzonych przestępstwem handlu ludźmi.

Wsparcie instytucjonalne

Krajowe Centrum Interwencyjno-Konsultacyjne dla polskich i cudzoziemskich ofiar handlu ludźmi

Krajowe Centrum Interwencyjno-Konsultacyjne dla Ofiar Handlu Ludźmi (dalej: KCIK) jest zadaniem publicznym, realizowanym i finansowanym przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, skierowanym do polskich i cudzoziemskich ofiar handlu ludźmi. Co roku MSWiA ogłasza otwarty konkurs na prowadzenie KCIK. W 2020 r. Centrum było prowadzone przez Fundację Przeciwko Handlowi Ludźmi i Niewolnictwu La Strada oraz Stowarzyszenie Po-MOC dla Kobiet i Dzieci im. Marii Niepokalanej.

KCIK zostało powołane po to, aby pomagać ofiarom handlu ludźmi w Polsce. W ramach jego zadań mieści się identyfikacja ofiar handlu ludźmi, interwencja, poradnictwo prewencyjne, konsultacje dla instytucji i organizacji oraz prowadzenie specjalistycznego schroniska dla ofiar. Pracownicy KCIK udzielają porad nie tylko ofiarom handlu ludźmi, ale także ich bliskim, organizacjom i instytucjom, osobom zagrożonym handlem ludźmi.

Kluczowa w udzielaniu pomocy ofiarom handlu ludźmi jest ich wstępna identyfikacja, którą w większości przeprowadzają organy ścigania. Po identyfikacji ofiary następuje konieczność zapewnienia jej bezpieczeństwa, odizolowania od sprawców i umieszczenia w bezpiecznym miejscu. To najważniejszy cel działania KCIK: kompleksowa pomoc ofiarom procederu, która jest udzielana przez organizacje pozarządowe. Osoba objęta pomocą może liczyć na pełne wsparcie: zakwaterowanie, opiekę medyczną i psychologiczną, konsultacje prawne.

Krajowe Biuro Międzynarodowej Organizacji ds. Migracji (IOM) w Warszawie

Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji (IOM), w oparciu o Porozumienie zawarte w 2005 r. pomiędzy Ministrem SWiA a IOM i aneksowane w listopadzie 2011 r., realizuje program pomocy w dobrowolnym powrocie i reintegracji. W ramach programu osoby uznane jako ofiary handlu ludźmi mogą uzyskać pomoc w powrocie do kraju pochodzenia oraz pomoc reintegracyjną. IOM świadczy m.in. doradztwo powrotowe ułatwiające podjęcie świadomej decyzji o powrocie, indywidualną ocenę ryzyka powrotu, pomoc medyczną, pomoc w uzyskaniu dokumentów podróży oraz organizacji niezbędnych formalności związanych z powrotem, zakwaterowanie i wyżywienie przed i w trakcie podróży oraz organizację i finansowanie podróży powrotnej. Po powrocie beneficjenci mogą otrzymać pomoc reintegracyjną na pierwsze potrzeby oraz na podjęcie zatrudnienia bądź szkolenie zawodowe.

5. Statystyczny obraz zjawiska

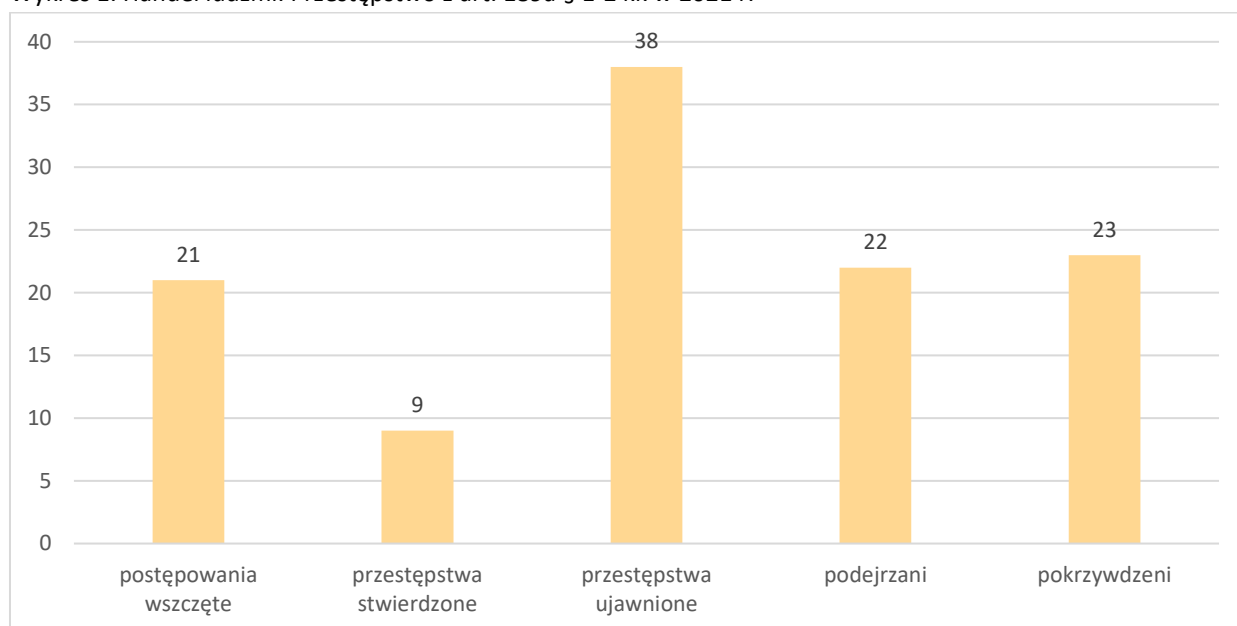
Z uwagi na różną metodologię gromadzenia danych przyjętą przez podmioty zajmujące się tematyką handlu ludźmi, poniższe statystyki w celu zapewnienia przejrzystości zostały przedstawione odrębnie. Istotnym uzupełnieniem aktualnego obrazu zjawiska są również informacje pochodzące od organizacji

pozarządowych współpracujących z organami ścigania i wymiarem sprawiedliwości w zakresie wspierania pokrzywdzonych tym przestępstwem.

Policja

Policja jako organ ścigania podejmuje wszelkie starania, aby wykrywać i ścigać sprawców przestępstw. Zintensyfikowane działania Policji zaowocowały w 2021 roku: wszczęciem 21 postępowań dotyczących handlu ludźmi, stwierdzeniem 9 przestępstw, ujawnieniem 38 przestępstw. 22 osobom przedstawiono zarzuty popełnienia przestępstwa handlu ludźmi. Zidentyfikowano 23 pokrzywdzonych.

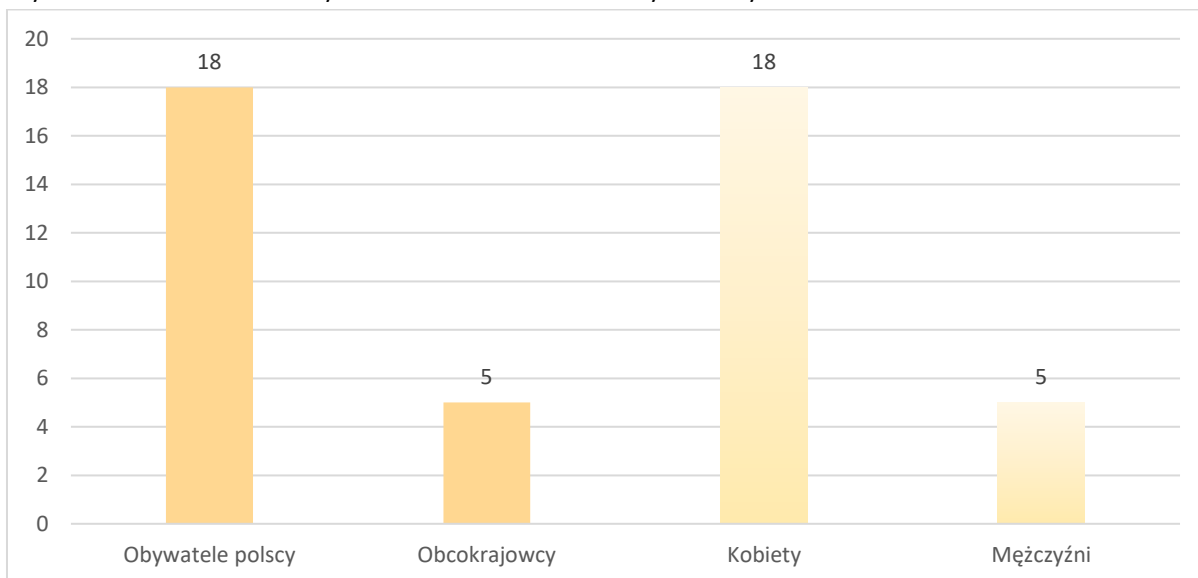
Wykres 1. Handel ludźmi. Przestępstwo z art. 189a § 1-2 kk w 2021 r.

Opracowano na podstawie danych Komendy Głównej Policji

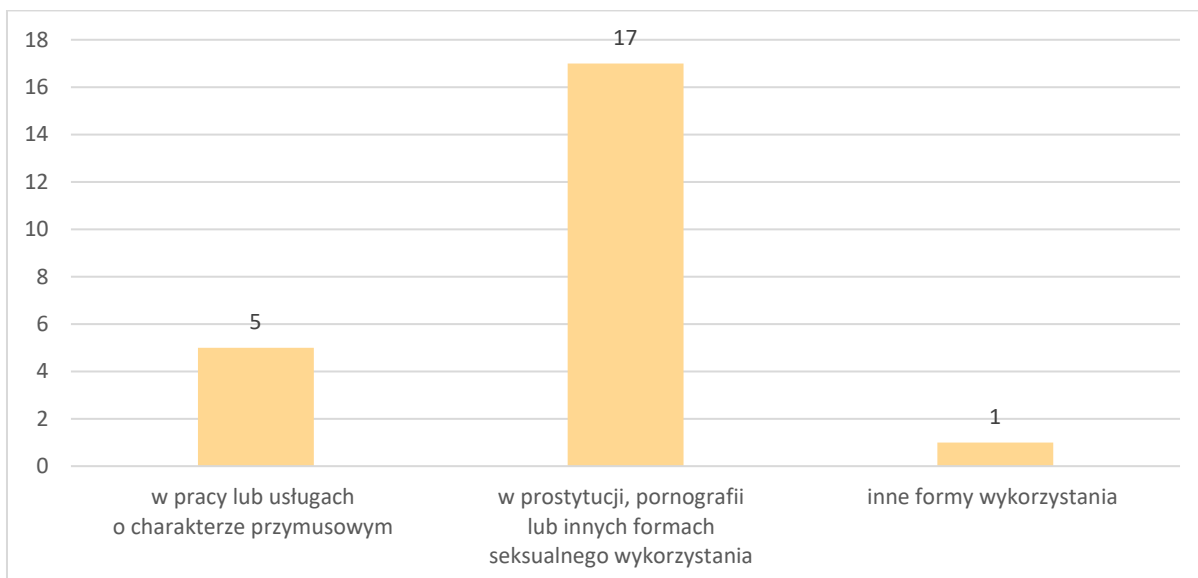
W 2021 r. zidentyfikowano 23 domniemanych ofiar handlu ludźmi, 18 kobiet oraz 5 mężczyzn. Wśród ofiar większość stanowili obywatele Polski (18 osób) oraz 5 obcokrajowców (4 ob. Bułgarii oraz 1 ob. Ukrainy). 5 osób zostało wykorzystanych w pracy lub usługach o charakterze przymusowym, 17 osób stanowiły osoby wykorzystane do prostytucji lub pornografii natomiast 1 osoba w żebractwie. Spośród ogółu zidentyfikowanych w 2021 r. domniemanych ofiar handlu ludźmi 18 osób mogło być wykorzystanych na terenie Polski, 1 na terenie Republiki Federalnej Niemiec, 3 na terenie Wielkiej Brytanii i 1 na terenie Tunezji.

Wykres 2. Liczba domniemanych ofiar handlu ludźmi zidentyfikowanych w 2021 r.

Opracowano na podstawie danych Komendy Głównej Policji

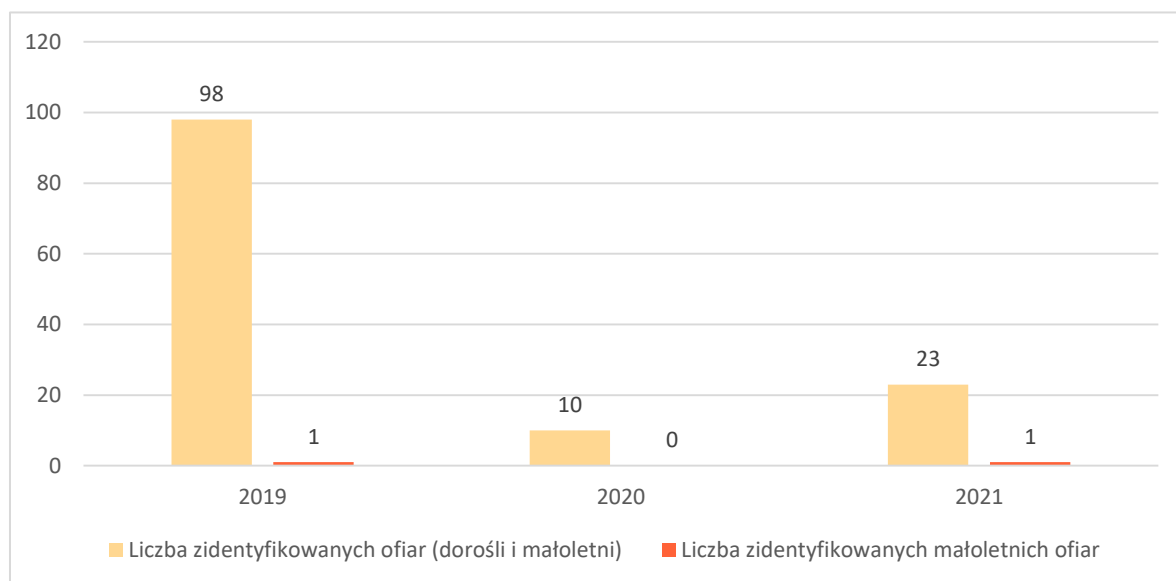
Wykres 3. Charakter wykorzystania potencjalnych ofiar handlu ludźmi w 2021 r.

Opracowano na podstawie danych Komendy Głównej Policji

W 2021 r. zidentyfikowano 1 osobę małoletnią będącą domniemaną ofiarą handlu ludźmi sytuacja taka miała również miejsce w 2019 r.

Wykres 4. Liczba potencjalnych ofiar handlu ludźmi zidentyfikowanych w latach 2019 - 2021 r.

Opracowano na podstawie danych Komendy Głównej Policji

Przykładowe postępowanie/śledztwo:

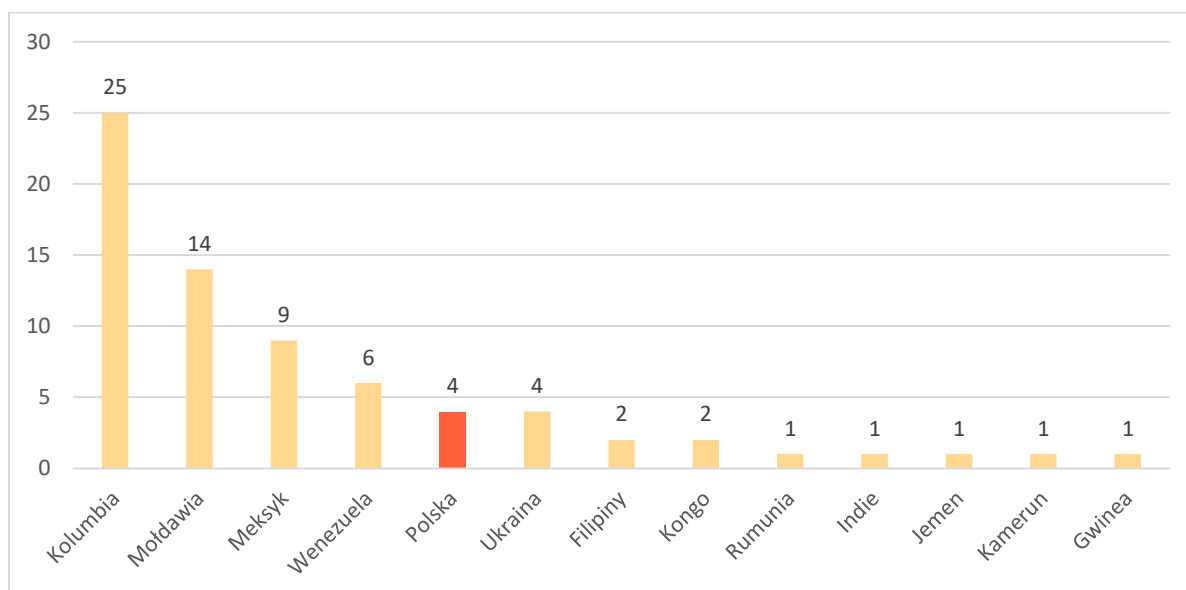
„...W toku prowadzonego śledztwa ustalono, że 29-letni obywatel Polski kontaktował się telefonicznie z 22-letnim obywatelem Ukrainy w celu znalezienia kobiet pochodzących z Ukrainy do pracy w Polsce. Po skontaktowaniu się z pokrzywdzoną i uzyskaniu od niej fotografii jej wizerunku, obywatel Ukrainy przesłał je obywatelowi Polski. Następnie obywatel Polski wysłał obywatelowi Ukrainy 200 zł celem przekazania tych pieniędzy pokrzywdzonej aby mogła ona opłacić swoją podróż do Polski. Obywatel Polski jednocześnie nakazał obywatelowi Ukrainy poinformować pokrzywdzoną, że ma przyjechać do Rzeszowa, skąd zostanie następnie zabrana samochodem do miejsca pracy...pokrzywdzona przyjechała autobusem z Kijowa do Rzeszowa, gdzie oczekiwał na nią 22-letni obywatel Ukrainy, który wskazał jej samochód, którym została zabrana do m. Nowa Sól przez kierowcę, który złożył ofertę przewozu za pośrednictwem serwisu Bla Bla Car. W m. Nowa Sól na pokrzywdzoną oczekiwał 29-letni obywatel Polski. Przetransportował on pokrzywdzoną do m. Świebodzin i tam umieścił ją w wynajmowanym mieszkaniu, w którym przebywała pracująca dla niego jako prostytutka obywatelka Polski. Ww. oświadczył, że pokrzywdzona będzie mieszkać w tym mieszkaniu razem z przebywającą tam już Polką i że następnego dnia zostanie przez niego zawieziona do pracy...”

Źródło: Komenda Główna Policji

Straż Graniczna

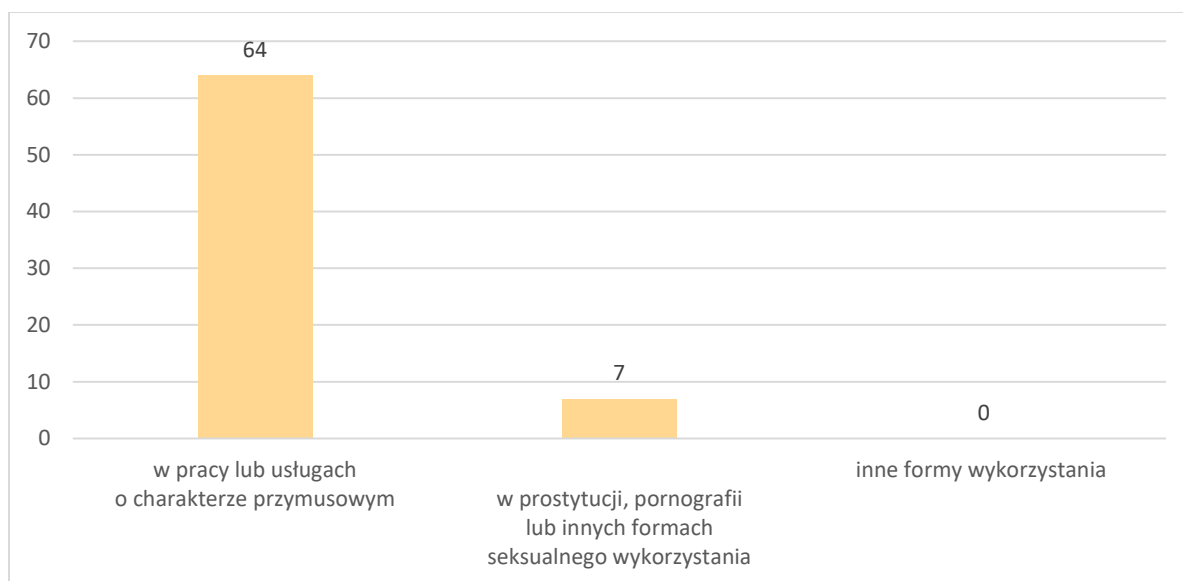
Straż Graniczna jako kolejny organ ścigania w 2021 r. zidentyfikowała 71 potencjalnych ofiar handlu ludźmi, 49 mężczyzn i 22 kobiety. Do pracy przymusowej zostało zmuszonych 64 osoby natomiast do prostytucji, pornografii lub innych formach seksualnego wykorzystania 7 osób.

Wykres 5. Obywatelstwo potencjalnych ofiar handlu ludźmi zidentyfikowanych przez Straż Graniczną w 2021 r.

Opracowano na podstawie danych Komendy Głównej Straży Granicznej

Wykres 6. Charakter wykorzystania potencjalnych ofiar handlu ludźmi w 2021 r.

Opracowano na podstawie danych Komendy Głównej Straży Granicznej

W roku 2021 wszczęto 12 nowych śledztw: 7 z obszaru wyzysku do pracy przymusowej; 3 z obszaru wyzysku do prostytucji i 2 z innych form wyzysku (wykorzystanie w żebractwie i fikcyjne małżeństwa). W toku prowadzonych w roku 2021 śledztw przedstawiono zarzut handlu ludźmi 6 podejrzanych: 4 ob. Polski i 2 ob. Jemenu.

W oparciu o dane statystyczne dot. liczby ujawnionych ofiar, jak i wszczynanych postępowań przygotowawczych stwierdzić należy, że w dalszym ciągu dominującą formą wyzysku jest praca przymusowa. Prowadzenie spraw o handel ludźmi jest procesem złożonym i długotrwałym. Konieczność wszechstronnego wyjaśnienia okoliczności danego procederu handlu ludźmi,

zgromadzenia materiału dowodowego i utrwalenia go dla sądu wymaga szeregu czynności procesowych, którym także towarzyszą czynności niejawne, operacyjno-rozpoznawcze.

Przykładowe postępowanie/śledztwo:

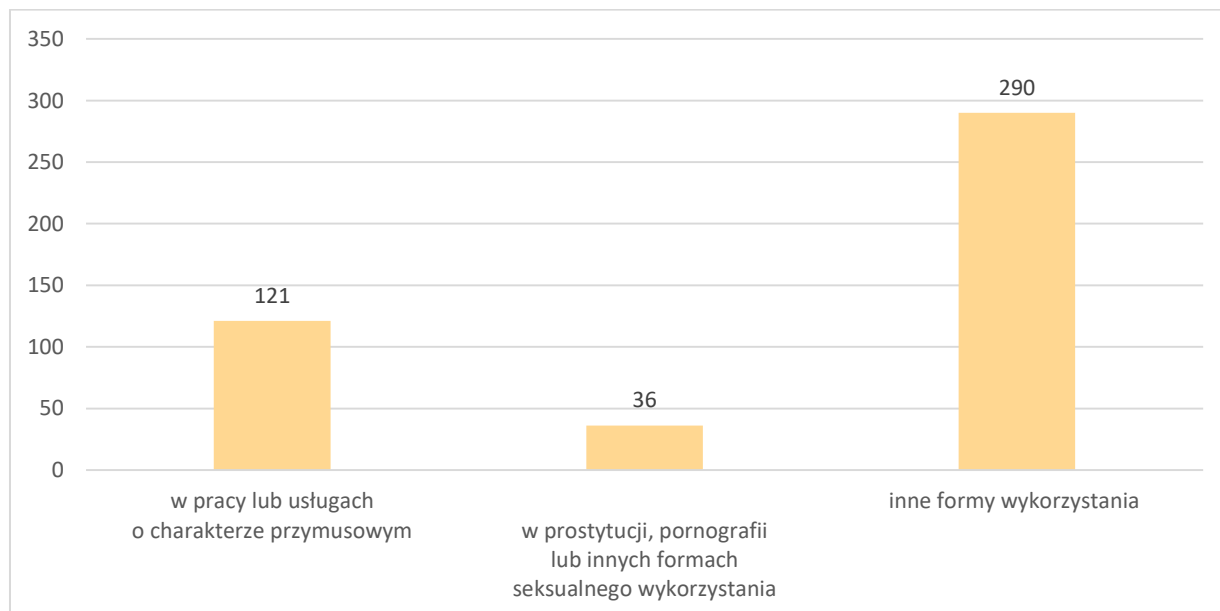
„Straż Graniczna w 2021 r. najwięcej ofiar z obszaru wyzysku do pracy przymusowej zidentyfikowała w ramach śledztwa wszczętego przez Bieszczadzki Oddział SG. Liczba ta przedstawia się następująco: 25 ob. Kolumbii, 6 ob. Meksyku, 9 ob. Wenezueli. Postępowanie przygotowawcze prowadzone było początkowo wraz z Prokuraturą Okręgową w Lublinie, a obecnie wspólnie z Wydziałem Zamiejscowym Departamentu do Spraw Przeszeczności Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej w Lublinie. Głównym sektorem wyzysku w tej sprawie jest przetwórstwo warzywno-rolne...”

Źródło: Komenda Główna Straży Granicznej

Prokuratura

Zgodnie z danymi przekazanymi przez Prokuraturę Krajową w 2021 r. najczęstszymi formami wykorzystania osób była praca przymusowa oraz inne formy wykorzystania takie jak zmuszanie do wyłudzenia świadczeń socjalnych, a także prostytutcja i inne formy wykorzystania seksualnego. Liczba osób pokrzywdzonych przestępstwem handlu ludźmi w 2021 r. wyniosła 447 osób, w tym 30 małoletnich.

Wykres 7. Charakter wykorzystania pokrzywdzonych w 2021 r.

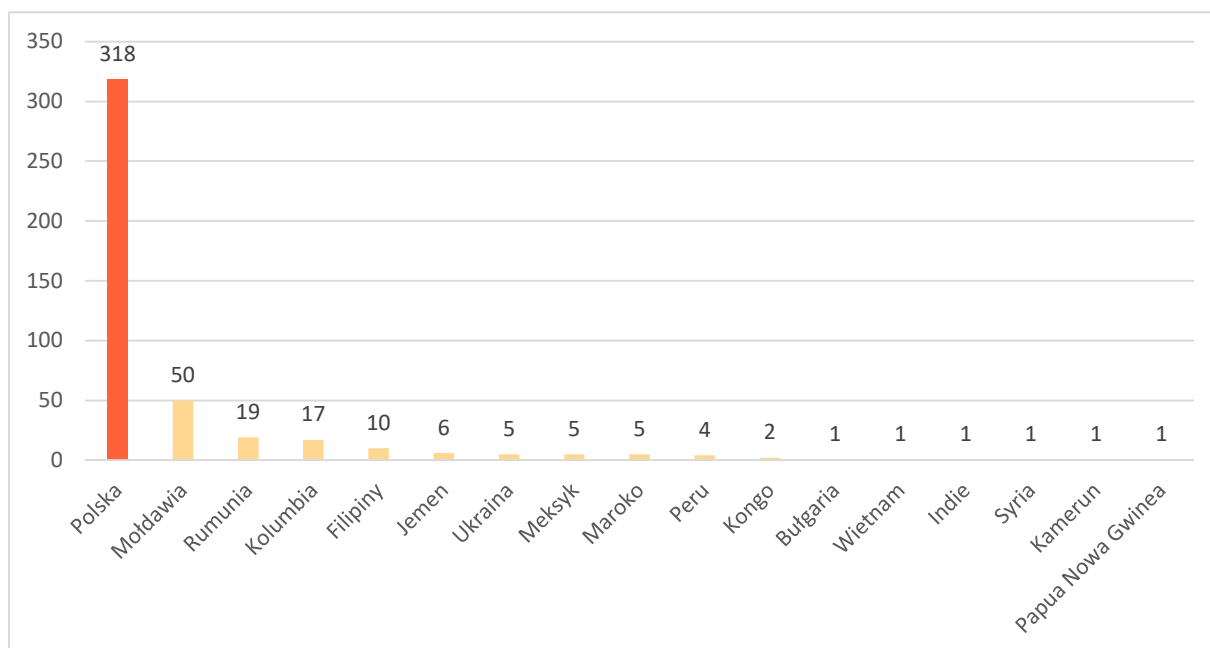

Opracowano na podstawie danych Prokuratury Krajowej.

Dane przekazane przez Prokuraturę Krajową w 2021 r. wyszczególniają obywatelstwo pokrzywdzonych osób dorosłych, możemy je zobrazować na poniższym wykresie. Najwięcej osób pokrzywdzonych stanowili obywatele Polski (318 osób) oraz Mołdawii (50 osób). Najmniej pokrzywdzonych odnotowano wśród obywateli Bułgarii, Wietnamu, Syrii, Indii, Kamerunu oraz Papui Nowej Gwinei (1 osoba).

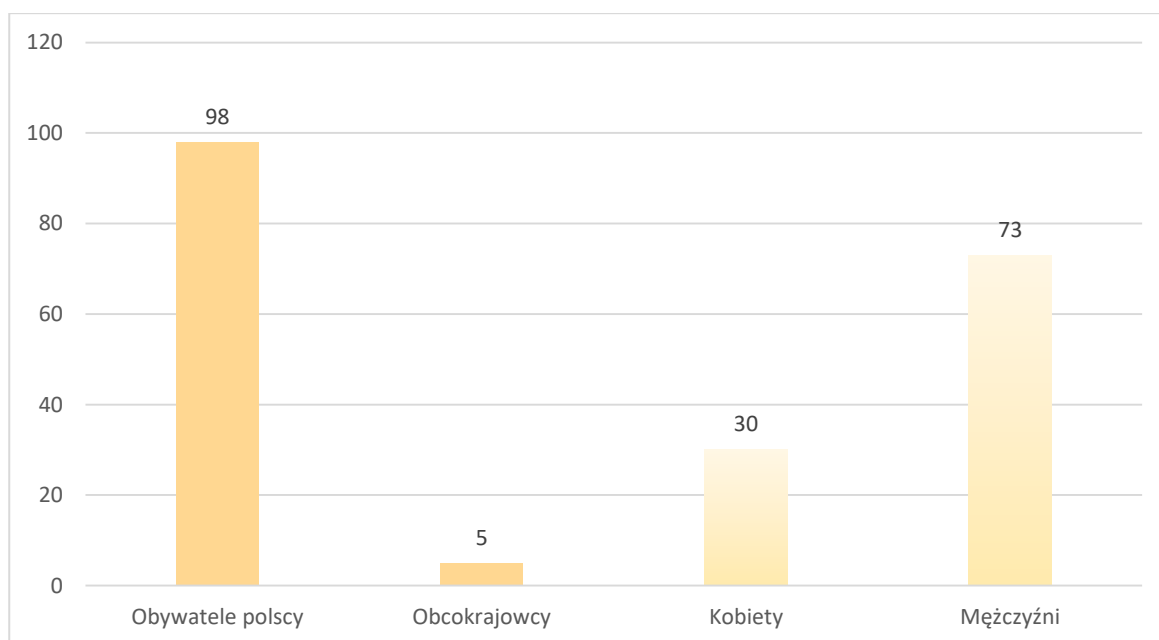
Wykres 8. Kraj pochodzenia osób dorosłych pokrzywdzonych w 2021 r.

Opracowano na podstawie danych Prokuratury Krajowej.

W 2021 r. odnotowano 103 osoby podejrzane o popełnienie przestępstwa handlu ludźmi w tym 73 mężczyzn i 30 kobiet. Wśród podejrzanych odnotowano 98 obywateli Polski oraz 5 obcokrajowców (ob. Mołdawii, Bułgarii, Jemenu, Arabii Saudyjskiej oraz Ukrainy).

Wykres 9. Liczba osób podejrzanych zidentyfikowanych w 2021 r.

Opracowano na podstawie danych Prokuratury Krajowej.

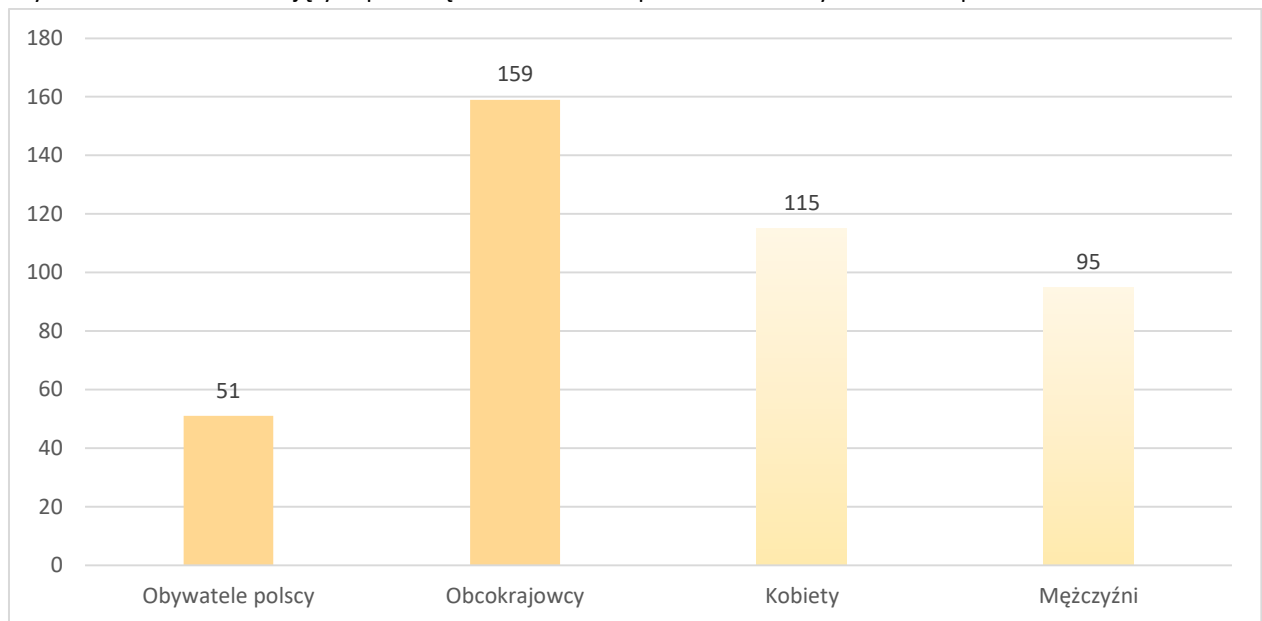
Ministerstwo Sprawiedliwości

Według danych przekazanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości w 2021 r. skazano z Art.189a §1 kk (handel ludźmi) 31 osób w tym 2 kobiety i 29 mężczyzn. Zidentyfikowano również 128 pokrzywdzonych tym przestępstwem (49 kobiet i 79 mężczyzn).

Krajowe Centrum Interwencyjno-Konsultacyjne dla ofiar handlu ludźmi

Według danych KCIK dla ofiar handlu ludźmi, w 2021 r., ze wsparcia centrum skorzystało 210 osób (51 obywateli Polski oraz 159 obcokrajowców), w tym 19 małoletnich. Większość osób objętych wsparciem stanowiły kobiety.

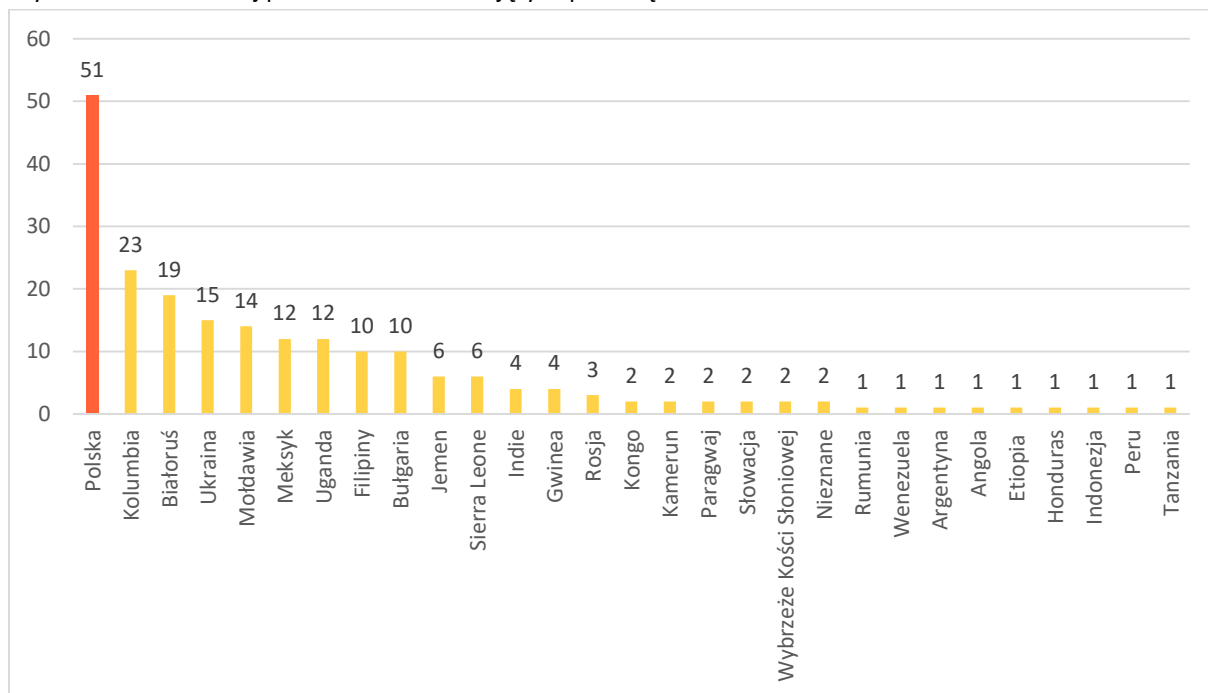
Wykres 11. Liczba osób objętych pomocą KCIK w 2021 r. z podziałem na obywatelstwo i płeć

Opracowano na podstawie danych KCIK.

Poniższy wykres przedstawia liczbę oraz pochodzenie ofiar handlu ludźmi w 2021 r. Najliczniej reprezentowaną grupę osób korzystających ze wsparcia KCIK stanowili obywatele Polski (51 osób) oraz Kolumbii (23 osoby) oraz Białorusi (19 osób). Sporą grupę beneficjentów stanowili również obywatele Ukrainy (15 osoby), Mołdawii (14 osób), Meksyku (12 osób), Ugandy (12 osób), Filipin (10 osób) i Bułgarii (10 osób).

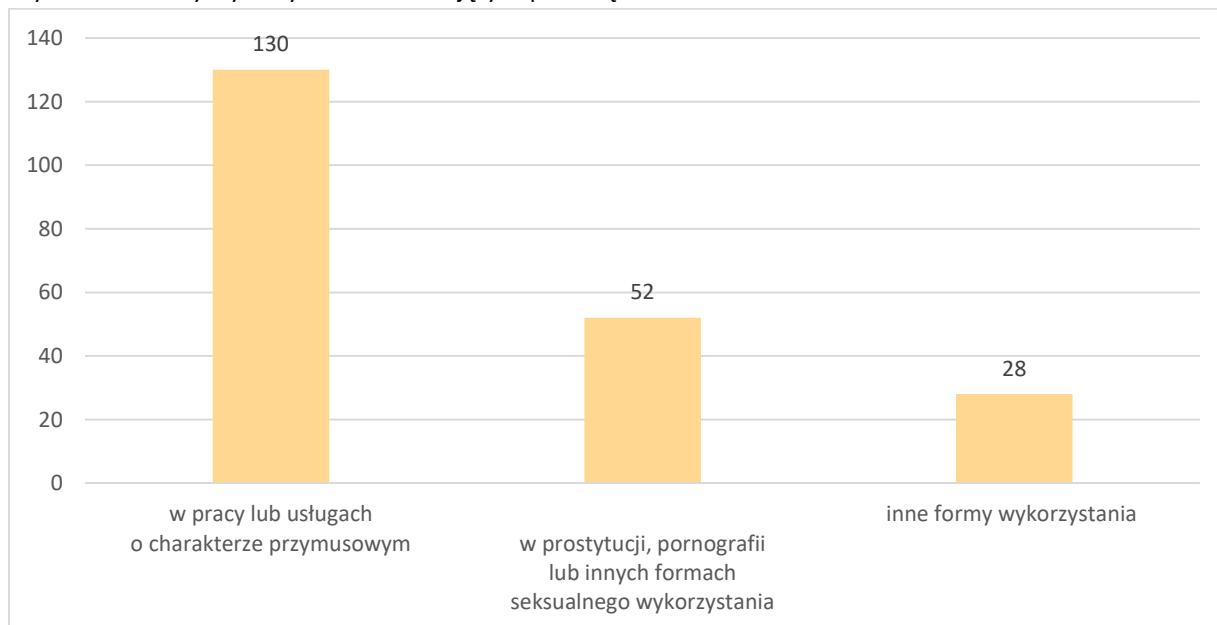
Wykres 12. Liczba i kraj pochodzenia osób objętych pomocą KCIK w 2021 r.

Opracowano na podstawie danych KCIK.

Poniższy wykres obrazuje formy wykorzystania osób objętych pomocą KCIK w 2021 r. Dominującą formą wykorzystania, było wykorzystanie w pracy przymusowej oraz eksploatacja seksualna. W znacznie mniejszej skali osoby były wykorzystywane do niewolnictwa domowego, przemocy czy też zmuszane do małżeństwa lub popełniania przestępstw.

Wykres 13. Formy wykorzystania osób objętych pomocą KCIK w 2021 r.

Opracowano na podstawie danych KCIK.

Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej

Dane statystyczne za 2021 r. dotyczące udzielania wsparcia ofiarom handlu ludźmi w systemie pomocy społecznej przedstawiają się następująco:

z powodu potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi pomocą społeczną objęto 348 rodzin;

udzielono wsparcia 22 cudzoziemskim ofiarom handlu ludźmi, w tym:

- 19 cudzoziemców otrzymało zasiłek celowy w formie pieniężnej,
- 5 cudzoziemców otrzymało pomoc w naturze (schronienie, posiłek, niezbędne ubranie).

Urząd ds. Cudzoziemców

W 2021 r. pracownicy prowadzący postępowania o udzielenie ochrony międzynarodowej dokonali wstępnej identyfikacji potencjalnych ofiar handlu ludźmi w 2 sprawach (Etiopia, kobieta, pełnoletnia, nie udało się ustalić przewidywanej formy wykorzystania; Kamerun, kobieta, pełnoletnia; prawdopodobna forma wykorzystania – prostytutka).

Ponadto Urząd do Spraw Cudzoziemców jest zobowiązany identyfikować ofiary handlu ludźmi, jako osoby mające szczególne potrzeby, nie tylko bezpośrednio po złożeniu wniosku, ale również w trakcie wszystkich etapów procedury azylowej.

Ocena, czy cudzoziemiec jest osobą, która wymaga szczególnego traktowania w trakcie procedury udzielania ochrony na terytorium Polski w odniesieniu do pomocy socjalnej, jest dokonywana przez:

- lekarza, podczas specjalnej trzystopniowej, wstępnej procedury w filtrze epidemiologicznym w ośrodkach recepcyjnych,
- psychologa lub lekarza, jeśli w trakcie świadczenia pomocy socjalnej pojawią się nowe okoliczności,
- psychologa, na wniosek pracownika Departamentu Postępowań Uchodźczych Urzędu do spraw Cudzoziemców, jeśli w trakcie procedury o udzielenie ochrony międzynarodowej pojawią się nowe okoliczności,
- pracowników Departamentu Pomocy Socjalnej Urzędu do spraw Cudzoziemców obecnych we wszystkich ośrodkach dla cudzoziemców, na podstawie ich codziennych rozmów i obserwacji.
- pracowników Departamentu Postępowań Uchodźczych Urzędu do Spraw Cudzoziemców na podstawie oświadczeń cudzoziemca złożonych we wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej oraz w trakcie wywiadu statusowego .

6. Działania zrealizowane w 2021 roku.

W 2021 r. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, we współpracy z innymi ministerstwami, instytucjami oraz podmiotami pozarządowymi zrealizowało szereg działań skierowanych zarówno do ogółu społeczeństwa, jak i do określonych grup społecznych i zawodowych szczególnie narażonych na zjawisko handlu ludźmi m.in. młodzież i osoby bezrobotne oraz obcokrajowcy poszukujący w Polsce

pracy. Podobnie jak w roku ubiegłym w związku z wystąpieniem pandemii wirusa SARS-CoV-2 większość działań takich jak konferencje, szkolenia czy warsztaty odbywały się w formule on-line.

Wybrane ważne projekty

Kampania informacyjna „Handel ludźmi to przestępstwo!”

MSWiA zorganizowało w 2021 r. kampanię prewencyjną pod nazwą „Handel Ludźmi to przestępstwo!” skierowaną głównie do cudzoziemców. Miała ona również na celu zwrócenie uwagi społeczeństwa polskiego, że przestępstwo handlu ludźmi wciąż istnieje.

W okresie od marca do kwietnia zlecono przygotowanie do druku i wydruk 35 850 ulotek i 100 plakatów informacyjnych w języku polskim, ukraińskim, wietnamskim i angielskim. Materiał był dystrybuowany do 60 lokalizacji tj. urzędów wojewódzkich, wojewódzkich urzędów pracy, Policji i Straży Granicznej na terenie całego kraju. Również plakaty ze wskaźnikami identyfikacji ofiar handlu ludźmi w liczbie 2 750 do Straży Granicznej i Policji. Materiały zostały merytorycznie opracowane przez pracowników MSWiA i grupy roboczej ds. wsparcia ofiar handlu ludźmi działającej w ramach Zespołu do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi.

Zdjęcie: Baner, Lotnisko Chopina - Warszawa

Ważną częścią tej kampanii było wyświetlanie banneru na międzynarodowych lotniskach w Polsce. Kampania miała na celu zwrócenie uwagi na problem handlu ludźmi oraz wskazanie numeru telefonu do KCIK. Był on eksponowany na wyświetlaczach FIDS we wszystkich strefach lotniska Warszawa Okęcie, Kraków-Balice oraz Modlin.

Dodatkowo, na stronie e-konsulat Ministerstwa Spraw Zagranicznych umieszczono plakat kampanii „Handel Ludźmi to przestępstwo”, który był wyświetlany w języku, w którym dana osoba wybrała tj. polskim, ukraińskim, rosyjskim, francuskim, hiszpańskim, portugalskim, arabskim, niemieckim, wietnamskim. Przekierowywał on na stronę kcik.pl na której ofiary/ potencjalne ofiary mogą znaleźć szczegółowe informacje nt. pomocy udzielanej przez KCIK.

Szkolenie pn. „Identyfikacja i wsparcie ofiar handlu ludźmi. Rola branży lotniczej”

W okresie od maja do października 2021 r. Międzynarodowa Organizacja do Spraw Migracji (IOM) na zlecenie MSWiA przygotowała i przeprowadziła szkolenia pn. „Identyfikacja i wsparcie ofiar handlu ludźmi. Rola branży lotniczej” dla personelu pokładowego Polskich Linii Lotniczych LOT. Łącznie odbyło się 9 sesji szkoleniowych, przeszkolono 95 członków personelu pokładowego o różnej randze i stażu pracy.

Pracownicy linii lotniczych mają oczy szeroko otwarte #eyesopen Co Ty możesz zrobić, aby pomóc w walce z #handelludźmi

25 milionów ludzi na całym świecie żyje we współczesnym niewolnictwie. Ponad 60% ofiar jest przemyconych przez granice. Handlarze wykorzystują transport lotniczy (jego szybkość i wydajność) do transportu ofiar. Kłopotem dla ofiar jest brak możliwości powrotu do domu i niebezpieczeństwo w samolocie. Branża lotnicza jest zaangażowana w powstrzymanie i rozwiązanie problemu poprzez podnoszenie świadomości i szkolenie personelu, aby dostrzegać oznaki potencjalnego handlu ludźmi.

Kilka faktów

Kluczowe oznaki sytuacji związanych z potencjalnym handlem ludźmi:

- Czy osoba jest dezorientowana lub zagubiona albo wykazuje oznaki zniechęcenia się psychicznego lub fizycznego?
- Czy osoba jest bojaźliwa, nieśmiała lub ulegała unikaniu kontaktu wzrokowego?
- Czy osoba wykonuje pracę, że odmawiano jej jedzenia, wody, snu lub opieki medycznej?
- Czy pasażer zwraca się do innej osoby, aby porozmawiała w jej imieniu lub zwraca się do kogoś, kto wydaje się mieć kontrolę nad sytuacją, np. dokąd się udaje lub z kim rozmawia?
- Czy pasażerowi (zwłaszcza dzieciom) towarzyszy ktoś podający się za rodzica lub opiekuna, a w rzeczywistości nie jest spokrewniony z dzieckiem?
- Czy pasażer jest w posiadaniu własnych dokumentów podróży?
- Czy osoba może przemieszczać się swobodnie?
- Czy pasażer ma na sobie odzież odpowiednią do podróży lub pogody w miejscu docelowym?
- Czy osoba mówi o modelingu, tańcu, śpiewie, pracy w hotelu itp., nie wiedząc, kto spotyka się z nią po przyjeździe i zna niewiele szczegółów dotyczących pracy?

Co zrobić, jeśli podejrzewasz przypadek handlu ludźmi:

Zawsze postępuj zgodnie z wyznaczonymi procedurami. Może to obejmować:

- Współpracę w zakresie powiadomienia podjętych przypadków handlu ludźmi.
- Raportowanie i omawianie zaobserwowanych zdarzeń ze swoim przełożonym.
- W razie podjęcia takiego przypadku na pokładzie samolotu poinformowanie kapitana w celu określenia dalszego postępowania.
- Kontakt z Strażą Graniczną lub Policją w sytuacji zaobserwowanych przypadków na lotnisku.

ZAANGAŻOWANIE LOT-u

- Kampania #eyesopen #humantrafficking.
- Rozwój polityki dotyczącej przeciwdziałania handlu ludźmi.
- Wewnętrzne szkolenia.
- Procedury pokładowe i naziemne.
- Współpraca z podmiotami zaangażowanymi w walkę z handlem ludźmi.

www.kcik.pl

Airline staff have their #eyesopen What you can do to help fight #humantrafficking

25 million people globally are living in modern slavery. Over 60% of victims are trafficked across international borders. Traffickers misuse the speed and efficiency of aviation to transport victims who may be traveling undetected on aircraft and through airports. The aviation industry is committed to playing its part to help governments and law enforcement tackle this issue by raising awareness and by training staff to spot the signs of potential human trafficking.

Some facts

Key signs of potential human trafficking situations

- Is the person disoriented or confused, or showing signs of mental or physical abuse?
- Is the person fearful, timid, or submissive and do they avoid eye contact?
- Does the person show signs of having been denied food, water, sleep, or medical care?
- Does the passenger defer to another person to speak for him or her or someone who seems to be in control of the situation, e.g., where they go or who they talk to?
- Is the passenger (especially children) accompanied by someone claiming to be a parent or guardian who is in fact not related to the child?
- Is the passenger in control of his/her own travel documents?
- Does the person have freedom of movement?
- Is the passenger wearing appropriate clothing for route or destination weather?
- Is the person speaking of modelling, dancing, singing, hospitality job, etc. without knowing who will be meeting him/her upon arrival and with few details about the job?

What to do if you suspect a case of human trafficking:

Always follow your company procedures. This may include:

- Cross checking the signs of possible trafficking cases with other staff to confirm suspicions.
- Reporting and discussing with your supervisor.
- For suspected cases on board flights, informing the pilot in command so they can determine next steps.
- If at an airport, contacting police or appropriate law enforcement and reporting what you have seen.

LOT INVOLVEMENT

- #eyesopen and fight #humantrafficking campaign.
- Development of policy combating human trafficking.
- Internal trainings.
- LOT onboard and ground procedures.
- Cooperation with other organisations involved in fight against #humantrafficking.

www.kcik.pl

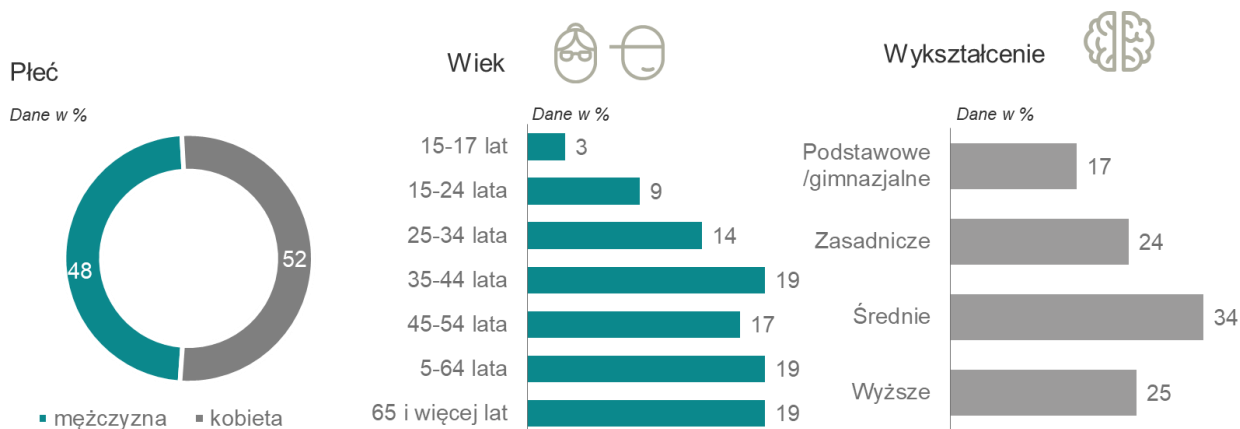
Materiały szkoleniowe – ulotki informacyjne

Szkolenie miało za zadanie osiągnąć następujące cele: zwiększyć i uporządkować posiadaną przez uczestników wiedzę na temat zjawiska handlu ludźmi, podnieść zdolność rozpoznawania i reagowania na sytuacje noszące znamiona handlu ludźmi w miejscu pracy (na pokładzie samolotu), w kontekście procedur i metod działania przyjętych przez powoźnika; zwiększyć motywację uczestników do poszerzania wiedzy na temat zjawiska oraz aktywnego działania na rzecz jego zwalczania.

Badanie „Społeczna świadomość zagrożeń związanych z handlem ludźmi i podejmowaniem pracy za granicą”

W 2021 r. Pracownia Kantar na zlecenie MSWiA przeprowadziła badanie społeczne o charakterze ilościowym dotyczące świadomości społecznej na temat zjawiska handlu ludźmi oraz dokonała analizy porównawczej do stanu zmierzzonego badaniami przeprowadzonymi w 2010 i 2015 r.

Badanie zostało przeprowadzone na ogólnopolskiej reprezentatywnej próbie 1005 Polaków w wieku 15 i więcej lat, techniką wywiadów bezpośrednich wspomaganych komputerowo (CAPI) w ramach badania Omnibus, w terminie 8-13 października 2021 roku.

Opracowanie: Pracownia KANTRAR

Celem realizacji badania było rozpoznanie aktualnego stanu wiedzy i świadomości społecznej na temat zjawiska handlu ludźmi, w szczególności:

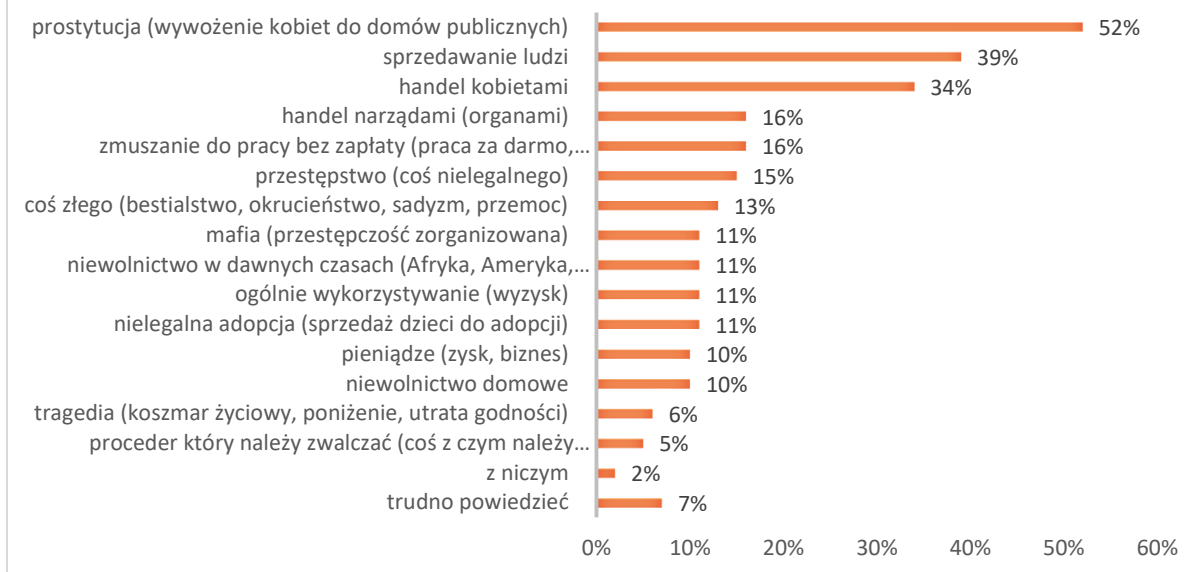
1. Ogólnej wiedzy na temat zjawiska handlu ludźmi,
2. Wiedzy na temat różnych form wykorzystania,
3. Postaw wobec zjawiska handlu ludźmi,
4. Świadomości zagrożeń związanych z handlem ludźmi,
5. Postaw wobec emigracji zarobkowej,
6. Wiedzy na temat możliwości uzyskania pomocy przez ofiary handlu ludźmi.

Najważniejsze wnioski:

W wypowiedziach spontanicznych handel ludźmi kojarzy się Polakom przede wszystkim jako prostytutka, sprzedawanie ludzi, działania dotyczące kobiet. Sytuacje identyfikowane przez respondentów jako handel ludźmi, to także handel narządami, wykorzystanie drugiej osoby do świadczenia usług seksualnych oraz nielegalne organizowanie adopcji dzieci. Dzieci i młodzież do 18 roku życia, które padły ofiarą handlu ludźmi według respondentów są zagrożone głównie przymusem świadczenia usług seksualnych, czy też udziałem w filmach lub zdjęciach pornograficznych.

Z CZYM KOJARZY CI SIĘ HANDEL LUDŹMI ?

Opracowanie: Pracownia KANTRAR

Prawie połowa Polaków uważa, że w Polsce występują przypadki handlu ludźmi. Największy odsetek badanych szacuje, że może to być w Polsce od 10 do 100 takich sytuacji rocznie. Najczęściej respondenci są zdania, że skala handlu ludźmi pozostaje bez zmian na przestrzeni ostatnich lat. Zdaniem większości respondentów narażone na stanie się ofiarą handlu ludźmi są częściej kobiety niż mężczyźni, natomiast wiek nie jest bardzo istotnym czynnikiem, częściej także ofiarami mogą zostać Polacy w innych krajach niż obywatele innych krajów w Polsce. Widać również, że wiedza na temat handlu ludźmi i jego skali nie jest powszechna i dodatkowo można stwierdzić, że nie są to łatwe tematy dla respondentów.

Większość Polaków wie, że w Polsce istnieją instytucje i organizacje, które zajmują się pomocą ofiarom handlu ludźmi. Najczęściej kojarzoną organizacją jest ITAKA. Pomocą ofiarom, zdaniem respondentów, powinny zajmować się głównie organizacje pozarządowe i instytucje rządowe oraz Policja, Straż Graniczna, Prokuratora. Te ostatnie instytucje powinny także zajmować się zwalczaniem handlu ludźmi i to z Policją skontaktowałaby się większość badanych, aby zgłosić przypadki handlu ludźmi.

Prawie jedna trzecia badanych była za granicą w ciągu ostatnich 5 lat, zdecydowana większość jednak nie zdecydowałaby się na podjęcie za granicą pracy. Co więcej, w porównaniu do poprzednich badań znacząco spadła gotowość do podejmowania pracy na czarno i poniżej kwalifikacji.

Działania prewencyjne podejmowane w regionach

Podkarpacki Urząd Wojewódzki

- w ramach kampanii, która realizowana była lipiec-październik 2021 roku, doradca EURES zrealizował dyżury eksperckie w Powiatowych Urzędach Pracy w: Sanoku Jarosławiu, Brzozowi, Rzeszowie, Tarnobrzegu, Nisku, Lubaczowie, Łańcucie, Ustrzykach Dolnych, Lesku i Krośnie;
- Państwowa Inspekcja Pracy, Okręgowy Inspektorat Pracy w Rzeszowie – Oddział w Krośnie w ramach programu pn. Kultura bezpieczeństwa organizowała spotkania edukacyjne, których tematyka dotyczyła m.in. rodzajów podstaw zatrudnienia, w tym umów o pracę i umów

cywilnoprawnych oraz praw i obowiązków z nich wynikających, jak też skutków, które wiążą się z nielegalnym zatrudnieniem oraz wypłatą wynagrodzenia „pod stołem” czyli bez ewidencjonowania oraz rozróżniania na kwoty brutto i netto. Przedmiotem jednego z tych szkoleń była problematyka zagrożeń związanych z handlem ludźmi, pracą przymusową i nielegalnym zatrudnieniem. Przeprowadzono je dla studentów Państwowej Wyższej Szkoły Wschodnioeuropejskiej w Przemyślu;

- Podkarpacka Wojewódzka Komenda Ochotniczych Hufców Pracy realizowała cykliczne spotkania z kadrą kierowniczą i młodzieżą nt. zjawiska handlu ludźmi, celem podniesienia społecznej świadomości nt. zagrożeń spowodowanych tym zjawiskiem. Tematyka handlu ludźmi była na bieżąco poruszana i omawiana z młodzieżą, w szczególności przed wakacjami, jak również przy spotkaniach z pośrednikami pracy czy asystentami EURES. Zajęcia przeprowadzono w Hufcach Pracy, Centrach Edukacji i Pracy Młodzieży, Młodzieżowych Biurach Pracy, Młodzieżowych Centrach Kariery, Ośrodkach Szkolenia i Wychowania, Zespołach Szkół;
- Wojewódzki Urząd Pracy w Rzeszowie organizował spotkania informacyjne ze studentami odbywały się, m. in. na Uniwersytecie Rzeszowskim, Politechnice Rzeszowskiej, Wyższej Szkole Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie, Państwowej Uczelni Zawodowej w Tarnobrzegu, Karpackiej Państwowej Uczelni w Krośnie, Państwowej Wyższej Szkole Techniczno - Ekonomicznej w Jarosławiu, Państwowej Wyższej Szkole Wschodnioeuropejskiej w Przemyślu, Uczelni Państwowej im. Jana Grodka w Sanoku, Podkarpackiej Szkole Wyższej im. bł. Władysława Findysza w Jaśle. Podczas spotkań informowano o sposobach poszukiwania legalnego zatrudnienia, kwestiach dotyczących przygotowania się do wyjazdu do pracy, występowania zagrożeń związanych z wyjazdem do pracy oraz warunkach życia i pracy za granicą. Dystrybuowane były również materiały informacyjne na temat zagrożeń związanych z handlem ludźmi.

Łódzki Urząd Wojewódzki

- organizacja stoiska promocyjno–informacyjnego Fundacji Light House na konferencji „Follow Up” w Legnicy w lipcu oraz w listopadzie;
- organizacja stoiska promocyjno–informacyjnego Fundacji Light House na konferencji w Szczecinie;
- udział w wydarzeniu SLOT Gdynia – impreza na świeżym powietrzu;
- wykłady na temat handlu ludźmi w kościołach;
- Fundacja LightHouse udostępniła wystawę mobilną pn. Oblicza handlu ludźmi w swojej siedzibie, gdzie dalej jest udostępniana pracownikom oraz klientom korzystającym z tego samego budynku.

Świętokrzyski Urząd Wojewódzki

- wystawa mobilna „Oblicza handlu ludźmi” przekazana została do powiatu jędrzejowskiego gdzie wykorzystywana jest min. na potrzeby organizacji kampanii powiatowej przeciwko handlowi ludźmi, nadal spełnia funkcję informacyjną na terenie starostwa powiatowego w Jędrzejowie oraz współpracujących z samorządem instytucji publicznych;
- spotkanie profilaktyczne na terenie rodzinnych ogródków działkowych w Sandomierzu;
- spotkania plenerowe z mieszkańcami na terenie parków, zalewów powiatu sandomierskiego;

- spotkania profilaktyczne w urzędach gmin na terenie powiatu kazimierskiego.

Małopolski Urząd Wojewódzki

- przeprowadzono szkolenia dotyczące problematyki związanej z powierzaniem pracy cudzoziemcom oraz uprawnień pracowniczych cudzoziemców wykonujących pracę na terenie Polski. Dwa szkolenia (w maju oraz czerwcu 2021 r.) przeprowadzono w ramach współpracy z Fundacją Zuстріcz. W każdym przypadku inspektorzy pracy prowadzący szkolenie zwracali uwagę na zjawisko handlu ludźmi oraz wskazywali sposób postępowania w przypadku zaobserwowania praktyk mogących wskazywać na wystąpienie tego zjawiska;
- we wrześniu 2021 roku przeprowadzono szkolenie na budowie Centrum Nauki w Krakowie. Szkolenie skierowane było do pracowników (obywateli Polski oraz cudzoziemców), kadry kierowniczej oraz pracodawców realizujących zadania na budowie. Inspektorzy pracy prowadzący szkolenie zwracali uwagę na zjawisko handlu ludźmi oraz wskazywali sposób postępowania w przypadku zaobserwowania praktyk mogących wskazywać na wystąpienie tego zjawiska;
- w 2021 r., na terenie KW Policji w Krakowie, KP Policji w: Wadowicach oraz Miechowie, w Karpackim Oddziale Straży Granicznej w Nowym Sączu oraz w Porcie Lotniczym Kraków-Balice zaprezentowana została mobilna ekspozycja pn. Oblicza handlu ludźmi, podejmująca tematykę handlu ludźmi i walki z tym zjawiskiem.

Warmińsko-Mazurski Urząd Wojewódzki

- W 2021 r. wystawa była eksponowana w 2 niżej wymienionych obiektach: Sąd Rejonowy w Olsztynie od stycznia do października 2021 r. oraz Warmińsko-Mazurski Urząd Wojewódzki w Olsztynie.
- Na Uniwersytecie Warmińsko Mazurskim w Olsztynie przeprowadzona została w dniu 17.11.2021 r. *prelekcja w ramach XXV Dni Edukacji Prawniczej nt. Ochrony praw ofiar handlu ludźmi i przestępstw przeciwko wolności seksualnej*;
- Na Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej „Kobieta i Prawo” w Bydgoszczy, 8 marca 2021 r. (konferencja on-line), wygłoszony został referat pt. *Kobieta jako ofiara handlu ludźmi*, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego Bydgoszcz.

Podlaski Urząd Wojewódzki

- zorganizowano ekspozycję wystawy mobilnej pt. Oblicza handlu ludźmi na Wydziale Nauk o Edukacji Uniwersytetu w Białymstoku oraz w Podlaskim Oddziale Straży Granicznej w Białymstoku.
- w dniu 01.09.2021 roku pracownicy wzięli udział w audycji Polskiego Radia Białystok z cyklu „Masz Prawo”, w trakcie, której zostały omówione tematy związane z przestrzeganiem przepisów prawa dotyczących legalności zatrudnienia oraz powierzania pracy w krajach Unii Europejskiej obywatelom polskim oraz cudzoziemcom, a także delegowania pracowników cudzoziemców w ramach świadczenia usług;
- w dniach 22, 23 i 24.09.2021r. zorganizowano dyżury eksperckie w siedzibie Okręgowego Inspektoratu Pracy w Białymstoku oraz w Oddziałach Państwowej Inspekcji Pracy w Łomży i w Suwałkach, w zakresie omawiania problemów związanych z legalnością zatrudnienia obywateli polskich oraz cudzoziemców a także zagadnień związanych z handlem ludźmi, skierowane do

potencjalnych organizatorów pracy sezonowej, przedsiębiorców powierzających pracę cudzoziemcom oraz osób obywateli polskich i cudzoziemców zainteresowanych wykonywaniem pracy u przedsiębiorców, z uwzględnieniem pracy sezonowej;

- pracownicy Okręgowego Inspektoratu Pracy w Białymstoku popularyzowali problematykę legalnego wykonywania pracy połączoną z dystrybucją ulotek, broszur i innych materiałów związanych z tematyką legalności zatrudnienia, wśród przedsiębiorców, pracodawców, pracowników, rolników indywidualnych, uczniów i studentów oraz organizowali stoiska informacyjno–poradnicze w trakcie uroczystości organizowanych przez inne urzędy i organizacje pozarządowe. m.in.: w dniach 04-05.09.2021r. zorganizowano stoisko informacyjne Państwowej Inspekcji Pracy w trakcie Dni Otwartych, w dniu 12.09.2021r. zorganizowano stoisko informacyjne Państwowej Inspekcji Pracy na Dożynkach Wojewódzkich zorganizowanych w Dąbrowie Białostockiej, w październikowym wydaniu miesięcznika „Podlaskie AGRO”, kierowanego do odbiorców z obszaru rolnictwa indywidualnego, którzy w wielu przypadkach coraz częściej zatrudniają cudzoziemców, zwłaszcza do prac sezonowych, (wydanym w nakładzie 14 000 egzemplarzy), ukazał się artykuł pt. „Prawo nie jest sezonowe”, w którym przedstawione zostały niezbędne informacje, dotyczące legalnego zatrudnienia cudzoziemców m.in. do prac sezonowych. W miesięczniku poinformowano również o możliwości uzyskania poradnictwa prawnego telefonicznego i osobistego udzielanego przez specjalistów OIP oraz na różnego rodzaju szkoleniach i seminariach dotyczących m.in. zasad zatrudniania zgodnie z obowiązującymi przepisami, wyborem pracy legalnej zamiast zatrudniania w „szarej strefie” i pracy nielegalnej, problemów i zagrożeń wynikających z wykorzystaniem osób do nielegalnego wykonywania pracy oraz handlu ludźmi.
- w Powiatowym Urzędzie Pracy w Sejnach, funkcjonariusz PSG w Sejnach oraz przedstawiciel KP Policji w Sejnach spotkali się z osobami bezrobotnymi, zainteresowanymi wyjazdem i podjęciem pracy za granicą; w trakcie spotkania poruszono kwestie handlu ludźmi i wykorzystania do pracy niewolniczej;
- dzień otwarty „Bezpieczny wyjazd, bezpieczny powrót” – Powiatowy Urząd Pracy w Sejnach – udzielanie informacji, rozpowszechnianie materiałów promocyjnych - współpraca z Komendą Miejską Policji w Sejnach;
- spotkanie informacyjne z osobami bezrobotnymi i poszukującymi pracy – Powiatowy Urząd Pracy w Kolnie;
- spotkanie informacyjne online pt. „Prawa pracownicze oraz warunki pracy sezonowej w Holandii” skierowane do osób bezrobotnych i poszukujących pracy;
- Spotkanie informacyjne z osobami bezrobotnymi i poszukującymi pracy – „ Bezpieczny wyjazd – bezpieczny powrót - Rights4allSeasons” – Powiatowy Urząd Pracy w Suwałkach - współpraca z Komendą Miejską Policji w Suwałkach;
- spotkania informacyjne z osobami bezrobotnymi i poszukującymi pracy – Powiatowy Urząd Pracy w Łomży - współpraca z Komendą Miejską Policji w Łomży;
- spotkanie informacyjne z osobami bezrobotnymi i poszukującymi pracy - Powiatowy Urząd Pracy w Kolnie;

- wspólnie z Powiatowym Urzędem Pracy w Kolnie zorganizowano szkolenie w obszarze tematyki handlu ludźmi pn. „Bezpieczne wyjazdy - bezpieczne powroty”, skierowane do osób bezrobotnych powiatu kolneńskiego.

Lubelski Urząd Wojewódzki

- na terenie powiatu lubartowskiego przeprowadzono spotkania w parafiach, podczas których informowano o zagrożeniach związanych ze zjawiskiem handlu ludźmi;
- 07.10.2021 r. przeprowadzono spotkanie w Miejskim Centrum Usług Socjalnych w Świdniku, podczas którego omówiono zagadnienia dotyczące mniejszości narodowej, przebywającej na terenie powiatu świdnickiego;
- w trakcie wspólnych działań dzielnicowego wraz z pracownikami Społecznej Straży Rybackiej w rejonie rzeki Wieprz, omówiono przysługujące uprawnienia oraz obowiązki cudzoziemców mieszkających na terenie pow. Świdnickiego;
- 20.10.2021 r. zorganizowano spotkanie dla wychowanków Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Podgłębokiem (KP Policji w Łęcznej), podczas którego zaprezentowano film edukacyjny, omówiono prezentację przygotowaną w ramach Europejskiego Dnia przeciwko Handlowi Ludźmi i Niewolnictwu oraz rozdysponowano ulotki i komiksy związane z omawianą tematyką;
- w dniu 20.10.2021 r. omówiono problematykę w obszarze zapobiegania wykorzystywaniu do pracy przymusowej z pracownikami Powiatowego Urzędu Pracy w Łęcznej;
- 28.10.2021 r. przeprowadzono spotkanie dla dzieci w Przedszkolu Publicznym Nr 3 w Łęcznej, podczas którego omówiono zagrożenia podczas nawiązywania kontaktów z osobami nieznanymi;
- w ramach lokalnego doskonalenia zawodowego w KP Policji w Lubartowie przeprowadzono szkolenie dla dzielnicowych, podczas którego zapoznano ich z tematyką, skalą zjawiska oraz informacji na temat instytucji/organizacji powołanych do zwalczania i udzielania pomocy ofiarom handlu ludźmi.

Wielkopolski Urząd Wojewódzki

- przeprowadzono 45 prelekcji dot. problematyki handlu ludźmi w miejscach publicznych (m.in. zakładach pracy zatrudniających cudzoziemców, w urzędach gmin).

Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki

- w dniu 09.09.2021 r. odbyło się spotkanie on-line dot. projektów realizowanych przez Fundację La Strada "Learn, think and be safe" (Ucz się, myśl i bądź bezpieczna), a także projektu SAFE oraz zapoznania się z zasadami gry planszowej "Szczęściara" (zaprojektowanej przez studentki Uniwersytetu Artystycznego w Poznaniu).
- w dniu 10.12.2021 r. zorganizowano spotkanie informacyjno-edukacyjne dotyczące handlu ludźmi i bezpiecznych wyjazdów za granicę w poszukiwaniu zatrudnienia. Zajęcia skierowane były do pełnoletniej młodzieży Zespołu Szkół Budowlanych we Włocławku. Pedagog przedstawiła charakterystykę przestępstwa handlu ludźmi jako współczesnej formy niewolnictwa, godzącego w podstawowe wartości człowieka, jakimi są wolność i godność każdej osoby. W trakcie pogadanki

uświadomiła uczniom, że handel ludźmi to nie tylko dysponowanie człowiekiem wbrew jego woli. Proceder ten może również mieć formę wykorzystania seksualnego, pracy przymusowej oraz handlu ludzkimi organami. Podczas spotkania zwrócono uwagę na rozpowszechniający się problem żebractwa na ulicach naszych miast, za którym bardzo często stoją zorganizowane grupy przestępcze. Omówiła także, najważniejsze zasady bezpiecznego wyjazdu granicę w celach zarobkowych. Podkreśliła, że bardzo ważne jest, aby młody człowiek miał pełną świadomość, jak do takich wyjazdów się przygotowywać, na co zwracać uwagę szukając pracy i gdzie opcjonalnie szukać pomocy. Uczniowie z ogromnym zainteresowaniem wysłuchali wykładu i z pewnością wszystkie przekazane informacje pomogą w bezpiecznym planowaniu zagranicznych wyjazdów. Na spotkaniu młodzież otrzymała broszury informacyjne pt. „Nie jesteś na sprzedaż”, które szkoła otrzymała z Delegatury Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego przygotowane przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Mazowiecki Urząd Wojewódzki

- wystawę mobilną pn. Oblicza handlu ludźmi eksponowano w nowej siedzibie Mazowieckiego Centrum Polityki Społecznej w Warszawie. Wystawa jest tam nadal eksponowana;
- 09.09.2021 r. przewodnicząca Zespołu uczestniczyła w szkoleniu zorganizowanym przez Fundację La Strada dla członków zespołów wojewódzkich – prezentacja aplikacji SAFE i gry „Szczęściara”.
- W ramach realizacji projektu "Galeria Anty Modern Slavery" realizowanego przez Fundację LaStrada w 2021 r. odbyły się wydarzenia: Anty Modern Slavery Art Day: 30 czerwca na Wydziale Sztuki Mediów Akademii Sztuk Pięknych powstały projekty plakatów autorstwa wybitnych artystów: Katarzyny Stanny, Andrzeja Pągowskiego i prof. Mieczysława Wasilewskiego. Zaprezentowano także projekty studentek. Powstała wideorelacja dostępna na Facebooku i YouTube;
- Happening "Warsaw Eats Slaves" 30 lipca z okazji Światowego Dnia przeciwko Handlowi Ludźmi w przestrzeni miejskiej Warszawy przedstawiono happening w reżyserii Bartka Frąckowiaka. Powstała wideorelacja dostępna na Facebooku i YouTube.

Śląski Urząd Wojewódzki

- ekspozycja mobilnej wystawy pn. Oblicza handlu ludźmi w Międzynarodowym Porcie Lotniczym Katowice w Pyrzowicach, co umożliwiło szeroki dostęp do niej osobom, których przedmiotowa problematyka może dotyczyć (Śląski Oddział Straży Granicznej w Raciborzu), ekspozycja w szkole średniej na terenie Katowic (Komenda Wojewódzka Policji w Katowicach);
- organizacja przez Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach II edycji konkursu plastycznego dla szkół podstawowych i ponadpodstawowych województwa śląskiego, dotyczący szeroko pojętej problematyki handlu ludźmi oraz bezpieczeństwa w Internecie i kwestie związane z cyberprzemocą. Konkurs „Bezpieczny Internet oknem na świat” cieszył się jeszcze większym zainteresowaniem, jak ubiegłoroczna edycja, wysokim poziomem artystycznym nadesłanych prac oraz licznym udziałem nowych szkół. Konkurs został zorganizowany we współpracy z Wojewódzkim Zespołem ds. Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi, Komendą Wojewódzką Policji w Katowicach oraz Śląskim Oddziałem Straży Granicznej w Raciborzu;

- szkolenia on-line „Kultura bezpieczeństwa”, przełom marca i kwietnia 2021 r., 4 szkolenia dot. zagadnień związanych z zagrożeniem handlem ludźmi, pracą przymusową i nielegalnym zatrudnieniem. Szkolenia skierowano do uczniów oraz nauczycieli szkół ponadpodstawowych.

Zachodniopomorski Urząd Wojewódzki

- wypożyczono mobilną wystawę pt. „Oblicza handlu ludźmi” została do prezentacji Portowi Lotniczemu Szczecin-Goleniów;
- przeprowadzono kampanię informacyjną „Rights for all seasons /Prawa przez cały rok” przez Wojewódzki Urząd Pracy w Szczecinie we współpracy z powiatowymi urzędami pracy z województwa zachodniopomorskiego;
- przeprowadzono łącznie 220 spotkań adresowanych młodych osób. Podczas zajęć zwracano uwagę na aktualne zagrożenie, formy i możliwości działania sprawców, najczęstsze sposoby werbunku, a także możliwości Policji w zakresie ścigania tego typu przestępstw i wsparcia jakie mogą uzyskać potencjalne ofiary. W ramach prowadzonych przedsięwzięć profilaktycznych informowano o prawidłowych formach reakcji i możliwościach współpracy z Policją. Spotkania organizowane były na terenie placówek oświatowych i akademickich. Niejednokrotnie brali w nich również udział nauczyciele i pracownicy akademicy.
- przeprowadzono szereg spotkań dla przedstawicieli szkół i placówek oświatowych, w tym dwa dotyczące bezpośrednio tematyki związanej z zagadnieniem pn. „Bezpieczeństwo w sieci”. Spotkania odbyły się w trakcie roku szkolnego 2020/21 w formule on-line, z wykorzystaniem aplikacji MS Teams w dniach 22 i 29 stycznia 2021 r.
- podejmowano działania informacyjno–edukacyjne adresowane do młodzieży szkolnej oraz studentów w ramach programu edukacyjnego „Kultura bezpieczeństwa” prowadzonego przez pracowników Okręgowego Inspektoratu Pracy w Szczecinie. W sumie przy współpracy z podmiotami zainteresowanymi, zorganizowanych zostało 14 szkoleń. W trakcie szkoleń przybliżone zostały młodym odbiorcom zagadnienia z zakresu prawnej ochrony pracy oraz legalności zatrudnienia, a także wskazano jakie zagrożenia wiążą się z niedopełnieniem formalno–prawnej strony zatrudnienia. Uświadamiano młodych ludzi w zakresie bezpiecznego korzystania z usług pośredników pracy, w szczególności w przypadku pracy podejmowanej poza granicami kraju.

Instytut Pedagogiki Uniwersytetu Szczecińskiego

- zorganizowano 10 spotkań dydaktycznych (razem 20 godz.) ze studentami kierunków pedagogika i praca socjalna w Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Szczecińskiego, na których poruszano zagadnienia dotyczące handlu ludźmi.
- w okresie styczeń–czerwiec 2021 r. odbyło się 5 spotkań (1 spotkanie - 2 godz. dydaktyczne), w których brało udział 94 studentów. W okresie październik–grudzień 2021 r. odbyło się 5 spotkań (1 spotkanie - 2 godz. Dydaktyczne). Na spotkaniach promowano i upowszechniano wiedzę na temat handlu ludźmi wśród przyszłej kadry pedagogicznej placówek oświatowych oraz pracowników pomocy społecznej. Poruszane były tematy dotyczące zagrożeń wynikających z zjawiska handlu ludźmi dla poszczególnych grup osób podopiecznych, z którymi będą w przyszłości obecni studenci pracować. Są to przede wszystkim osoby z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, takie jak: podopieczni i byli podopieczni placówek socjalizacyjnych, profilaktycznych,

resocjalizacyjnych dla dzieci i młodzieży, jak również byli osadzeni zakładów karnych, także osoby bezrobotne, w kryzysie bezdomności, osoby w trudnej sytuacji społecznej, itp. Działania ukierunkowane były również na zdobycie i pogłębienie wiedzy wśród studentów także na temat praw pracowniczych, zachowań ryzykownych oraz współczesnych zagrożeń na rynku pracy i w funkcjonowaniu psychospołecznym związanych z handlem ludźmi.

Pomorski Urząd Wojewódzki

- 08.01.2021 r. – przewodniczący Pomorskiego Wojewódzkiego Zespołu ds. Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi zapoznał członków Międzysektorowego Zespołu ds. Romskich oraz Zespołu ds. Mieszkalnictwa z problematyką zjawiska handlu ludźmi, a w szczególności z jego wpływem na osoby zajmujące się żebractwem;
- 11.02.2021 r. – przewodniczący i członkowie Zespołu uczestniczyli w spotkaniu podsumowującym prace nad przewodnikiem pt. „Życie w województwie pomorskim” Przedmiotowa publikacja została opracowana w ramach projektu „Wsparcie dla cudzoziemców spoza Unii Europejskiej w województwie pomorskim w latach 2018–2020” finansowanego z Programu Krajowego Funduszu Azylu, Migracji i Integracji. Członkowie Zespołu uczestniczyli w przygotowaniu rozdziału, w którym zawarto informacje dotyczące: zjawiska handlu ludźmi, identyfikacji ofiar handlu ludźmi, przestępstw z tym związanych jak również instytucji pomocowych. Podczas spotkania przewodniczący Zespołu wygłosił prelekcję pt. „Zjawisko handlu ludźmi jako współczesna forma niewolnictwa”;
- w dniach 22-28.02.2021 r. członek Zespołu – przedstawiciel Stowarzyszenia OVUM w ramach „Tygodnia Pomocy Osobom Pokrzywdzonym Przystępstwem” udzielał wsparcia i nieodpłatnej pomocy prawnej osobom dotkniętym przemocą, w tym m.in. ofiarom handlu ludźmi. Wsparcia w przedmiotowym zakresie udzielano w: Centrum Interwencji Kryzysowej w Kartuzach, Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Kościerzynie, Urzędzie Miasta we Władysławowie, Fundacji Pro Bono w Wejherowie;
- w lipcu 2021 r. członek Zespołu uczestniczył w przygotowaniu 10 infografik zawierających treści związane z przeciwdziałaniem handlowi ludźmi;
- 26.10.2021 r. członkowie Zespołu uczestniczyli w Targach Pracy dla Seniorów, które odbyły się w Amber Expo w Gdańsku. Wyeksponowano plakaty, kolportowano ulotki dot. zjawiska handlu ludźmi oraz informujące o możliwości uzyskania wsparcia oferowanego przez KCIK i inne instytucje pomocowe. Dystrybuowano również komiks pt. „Nie jesteś na sprzedaż”;
- w okresie 19.07.-31.10.2021 r. członkowie Zespołu, za pośrednictwem Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Gdańsku, uczestniczyli w kampanii Europejskiego Urzędu ds. Pracy (ELA) nt. praw pracowników sezonowych w UE. Celem programu było prowadzenie działań informacyjnych i promocyjnych polegających na dostarczaniu informacji z zakresu poszukiwania bezpiecznej pracy sezonowej w państwach członkowskich UE/EFTA oraz zachęcenie do skorzystania z usług sieci EURES jako źródła bezpiecznej pracy oraz przydatnych informacji z zakresu warunków pracy w państwach członkowskich UE/EFTA (działania on-line, informacje na stronach www, na stronach mediów społecznościowych, druk plakatów, informowanie klientów, w miarę możliwości korzystanie z prasy, radia, telewizji itp.);

- zorganizowano ekspozycję wystawy mobilnej pt. „Oblicza handlu ludźmi” w lutym w Szkole Podstawowej we Władysławowie, w czerwcu w Oddziale ds. Legalizacji Zatrudnienia Cudzoziemców Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego w Gdyni, w październiku w siedzibie Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego w Gdańsku, w siedzibie Prokuratury Rejonowej w Gdańsku.

Opolski Urząd Wojewódzki

- kampania informacyjna dla pracowników sezonowych pn. Rights for all seasons / Prawa przez cały rok od lipca do października 2021 r. przez sieć EURES. Kampania dotyczyła pracy sezonowej w UE. W ramach ogólnoeuropejskiej kampanii informacyjnej zainicjowanej przez Europejski Urząd ds. Pracy. Wraz z jedenastoma powiatowymi urzędami pracy woj. opolskiego prowadzono działania informacyjno-promocyjne mające na celu podniesienie świadomości mobilnych pracowników sezonowych i pracodawców w zakresie ich praw i obowiązków oraz dostępnych usług doradczych. Podczas kampanii zwracano uwagę na potrzebę informowania o sprawiedliwych i bezpiecznych warunkach pracy dla pracowników sezonowych, którzy zatrudniani są w krajach UE. W dniach 20-24.09.2021 r. w ramach kampanii odbył się tzw. „Week of Action” w ramach, którego we wszystkich państwach członkowskich zorganizowano wiele wydarzeń związanych z kampanią. W trakcie kampanii prowadzono działania prewencyjne zwracając uwagę na zagrożenia związane z handlem ludźmi.
- webinarium poświęcone celom kampanii dotyczącej pracy sezonowej, współpracy w ramach kampanii oraz działaniom informacyjnym wobec pracodawców i osób poszukujących pracy.
- warsztaty dotyczące bezpiecznej pracy sezonowej zorganizowane przez Powiatowy Urząd Pracy w Opolu. Na zaproszenie PUP udział w warsztatach wzięł asystent EURES z Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Opolu, przekazując informacje dotyczące bezpiecznych wyjazdów do pracy sezonowej oraz wskazówki dotyczące możliwości reagowania w sytuacjach kryzysowych, w tym z związanych z handlem ludźmi.
- konferencja w Głubczycach pod nazwą „Praca Sezonowa z EURES”, do udziału w której Powiatowy Urząd Pracy w Głubczycach - zaprosił młodzież szkół średnich i zawodowych, z terenu powiatu głubczyckiego, kończących edukację w roku szkolnym 2021/2022 oraz osoby bezrobotne i poszukujące pracę. Prelegentami byli m.in. pracownicy urzędu pracy, przedstawiciele OHP a także Doradca EURES z Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Opolu, który przedstawił prezentację nt. podejmowanie bezpiecznej pracy sezonowej;
- cykl audycji wraz ze spotami informującymi o audycjach emitowany był w Radio Opole. Wicedyrektorka WUP w Opolu - Kierownik Liniowy EURES w każdym cyklu audycji radiowych przedstawiła cel kampanii informacyjnej, omówiła bezpieczne zasady poszukiwania pracy za granicą a także gdzie szukać przydatnych informacji na temat zatrudnienia. Słuchacze mogli zapoznać się z informacjami o usługach EURES oraz organizacjach pomagających m.in. ofiarom handlu ludźmi lub nieuczciwych pracodawców. Liczba audycji: 3, liczba spotów: 9, 6. „Łoża radiowa” Radia Opole;
- w trakcie innej audycji, przekazane zostały słuchaczom informacje m.in. o trwającej kampanii dotyczącej pracy sezonowej, bezpiecznych wyjazdach do pracy za granicą oraz o przeciwdziałaniu handlowi ludźmi;

- seminarium dla agencji zatrudnienia - uczestniczący w nim przedsiębiorcy zapoznani zostali z tematyką handlu ludźmi, otrzymali ponadto informacje nt. instytucji i organizacji związanych ze zwalczaniem tego procederu oraz pomocą ofiarom handlu ludźmi;
- szkolenie dla pracowników powiatowych urzędów pracy w zakresie realizowania usług EURES i bezpiecznego podejmowania pracy za granicą przez klientów powiatowych urzędów pracy. Uczestnicy szkolenia zapoznani zostali z tematyką handlu ludźmi, otrzymali ponadto informacje nt. instytucji i organizacji związanych ze zwalczaniem tego procederu oraz pomocą ofiarom handlu ludźmi;
- wystawa mobilna dotycząca zjawiska handlu ludźmi w siedzibie Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Opolu prezentowana jest wystawy poświęconej przeciwdziałaniu handlowi ludźmi w ramach działań edukacyjno-profilaktycznych mających na celu zwiększenie wiedzy i bezpieczeństwa osób bezrobotnych, poszukujących pracy i młodzieży.

Lubuski Urząd Wojewódzki

- w dniu 18.10.2021 r. w siedzibie Lubuskiego Urzędu Wojewódzkiego zorganizowano konferencję. Prelegentami byli eksperci z instytucji zaangażowanych w zwalczanie i prewencję procederu handlu ludźmi. Omówiono następujące zagadnienia: Handel ludźmi w XXI wieku. Formy i oblicza zwalczania przestępstw, identyfikacja i pomoc ofiarom. Prezentację przygotował i przedstawił funkcjonariusz Wydziału Operacyjno-Śledczy Nadodrzańskiego Oddziału Straży Granicznej w Krośnie Odrzańskim); Detencja jako środek zabezpieczenia cudzoziemców. Zagadnienie omówił reprezentant Wydziału do Spraw Cudzoziemców Nadodrzańskiego Oddziału Straży Granicznej w Krośnie Odrzańskim); Miejsce i rola Państwowej Inspekcji Pracy w systemie przeciwdziałania handlowi ludźmi i pracy przymusowej. Problematykę przybliżył przedstawiciel Okręgowego Inspektoratu Pracy w Zielonej Górze; Stany Zjednoczone nowym rynkiem dla zjawiska eksploatacji seksualnej Polek. Ten wątek został poruszony przez funkcjonariusza Centralnego Biura Śledczego Policji Zarząd w Gorzowie Wielkopolskim. Wydarzenie cieszyło się dużym zainteresowaniem. W konferencji wzięło udział ponad 50 osób. Byli to głównie przedstawiciele jednostek pomocy społecznej, powiatowych centrów pomocy rodzinie oraz starostw powiatowych województwa lubuskiego. Uczestnicy otrzymali – celem dalszej dystrybucji - materiały informacyjne w zakresie poruszanej problematyki;

Dolnośląski Urząd Wojewódzki

- policjanci garnizonu dolnośląskiego realizowali działania na rzecz zwiększenia świadomości społeczeństwa z zakresu współczesnego niewolnictwa poprzez umieszczanie komunikatów na ogólnodostępnych stronach internetowych, portalach społecznościowych. Podejmowali współpracę z lokalnymi gazetami, rozgłośniami radiowymi. W ramach przeciwdziałania i zwalczania handlu ludźmi funkcjonariusze Policji prowadzili kontrole miejsc zagrożonych oraz inicjowali rozmowy z mieszkańcami, przekazując materiały edukacyjne – ulotki.

7. Podsumowanie

Handel ludźmi jest przestępstwem ściśle związanym z ruchami migracyjnymi i często ma charakter ponadnarodowy. Jest zjawiskiem niezwykle dynamicznym, dotyczącym całego świata i wynika przede wszystkim z istnienia problemów i różnic natury społecznej, ekonomicznej czy kulturowej, zatem eskalacji tego zjawiska można spodziewać się w regionach napięć politycznych, kryzysów gospodarczych i militarnych (kraje pochodzenia ofiar), ale także w regionach względnego spokoju i równowagi gospodarczej (kraje docelowe). Ogólnie można przyjąć trychotomiczny podział świata pod względem występowania zjawiska handlu ludźmi. Wyróżniamy kraje pochodzenia, kraje tranzytowe oraz kraje docelowe. Z reguły krajami pochodzenia są biedniejsze regiony dotknięte konfliktem wojennym lub kryzysem ekonomicznym. Obywatele tych państw najczęściej są werbowani i przewożeni do bogatszych części świata.

Analizując dane nadsyłane przez organizacje zajmujące się zwalczaniem zjawiska handlu ludźmi w Polsce można zauważyć, że problem wykorzystania osób do pracy przymusowej jest głównym wyzwaniem przed jakim stoją te organizacje. Na etapie werbunku ofiary są wprowadzane w błąd co do warunków pracy i zakwaterowania. W trakcie wykonywania pracy nie otrzymują wynagrodzenia lub otrzymują wynagrodzenie niższe niż deklarowane, są przetrzymywane w miejscu zamieszkania, umieszczone w miejscach zakwaterowania, których standard często jest niski, mają ograniczoną swobodę poruszania się, ich rozmowy są kontrolowane, zabierane są telefony komórkowe i dokumenty tożsamości, a pokrzywdzeni zmuszani są pokrywania kosztów zakwaterowania, wyżywienia, transportu powodujących narastającą spiralę długu. W sprawach dotyczących pracy przymusowej istnieje problem szerokiej interpretacji zachowań sprawczych od naruszenia praw pracowniczych poprzez wyzysk do pracy lub usług o charakterze przymusowym po znamiona niewolnictwa.

Nie należy zapominać, że w Polsce poszkodowani handlem ludźmi padają ofiarą również: wykorzystania seksualnego, zmuszania do popełniania przestępstw, do żebrania, a także do wyłudzenia kredytów i świadczeń socjalnych. Ofiarami handlu ludźmi w Polsce padają najczęściej osoby młode (zarówno kobiety, jak i mężczyźni) z wykształceniem podstawowym, bezrobotne. W przeważającej liczbie przypadków handel ludźmi jest dziełem zorganizowanych grup przestępczych, skoncentrowanych na tym procederze bądź traktujących tę działalność jako jedno z dogodnych źródeł dochodu.

Pandemia wirusa SARS-CoV-2 oraz kryzys migracyjny na granicy z Białorusią mogą spowodować wzrost prawdopodobieństwa wystąpienia przestępstwa handlu ludźmi. Dlatego też instytucje zajmujące się walką z nim muszą dostosowywać swoje działania do zmieniającej się dynamicznie sytuacji. Sprawna walka z procederem handlu ludźmi jest możliwa dzięki m.in. skoordynowanej realizacji KPD oraz międzyinstytucjonalnej współpracy.

8. ABC Pomocy

Dane teleadresowe instytucji i organów pozarządowych udzielających pomocy ofiarom handlu ludźmi

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji

Krajowe Centrum Interwencyjno-Konsultacyjne dla ofiar handlu ludźmi

W ramach zadania publicznego pn. „Prowadzenie Krajowego Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnego dla ofiar handlu ludźmi”, którego celem jest zabezpieczenie potrzeb ofiar handlu ludźmi – obywateli polskich, obywateli UE lub cudzoziemców oraz osób zagrożonych procederem, prowadzony jest całodobowy telefon zaufania oraz telefoniczne poradnictwo prewencyjne.

Tel. +48 22 628 01 20

Telefon zaufania działający całą dobę (24/7)

Komenda Główna Policji

Wydział do walki z handlem ludźmi

Tel. (22) 60-148-33 (sekretariat)

E-mail: handelludzmibsk@policja.gov.pl lub dzwoniąc pod numer: **664 974 934**.

Funkcjonariusze Policji obsługują infolinię od 6.00 do 22.00. W godzinach nocnych zgłoszenia i wszelkie informacje można nagrać na sekretarkę, a funkcjonariusze kontaktować się będą z osobami zainteresowanymi przekazaniem informacji.

W sytuacjach zagrożenia życia bądź zdrowia należy dzwonić pod numer alarmowy **112** lub **997**.

Krajowe Biuro Międzynarodowej Organizacji ds. Migracji (IOM) w Polsce

Polska jest członkiem IOM od roku 1992. Krajowe Biuro IOM w Warszawie działa od 2002 roku i prowadzi projekty w zakresie przede wszystkim pomocy migrantom, wspierania uregulowanej migracji i integracji imigrantów, zwalczania handlu ludźmi, przeciwdziałania nieuregulowanej migracji oraz zwiększania świadomości na temat zjawisk migracyjnych.

Infolinia Migrant Info: **22 490 20 44** - czynna od poniedziałku do piątku w godzinach od 9.00 do 17.00

Cudzoziemcy zainteresowani uzyskaniem pomocy w dobrowolnym powrocie proszeni są o kontakt telefoniczny z pracownikami IOM:

22 628 24 13

22 623 81 76

lub mailowy: iomwarsawvr@iom.int

<https://poland.iom.int/kontakt>

Organizacje pozarządowe

La Strada – Fundacja Przeciwko Handlowi Ludźmi i Niewolnictwu

Telefon zaufania: **+48 22 628 99 99*** (pomoc, porady)

- od poniedziałku do czwartku w godzinach 9 – 18
- w piątki w godzinach 9 – 14

*we środy w godzinach 14 – 18 dyżur w języku rosyjskim

Telefon dla klientów wietnamskojęzycznych: **+48 22 621 56 18**

Biuro fundacji: **+48 22 622 19 85** (telefon administracyjno-biurowy)

E-mail: strada@strada.org.pl

<https://www.strada.org.pl/>

Stowarzyszenie PoMOC dla Kobiet i Dzieci im. Marii Niepokalanej

Tel. interwencyjny: **511 801 161**

Informacja o możliwościach pomocy - pomoc@Po-MOC.pl

Biuro Stowarzyszenia: tel. **+48 32 255 38 69**

E-mail: biuro@Po-MOC.pl

<https://www.po-moc.pl/pl>

Fundacja Light House

E-mail: biuro@fundacjalighthouse.pl

Tel. interwencyjny: **881 22 33 33**

Armia Zbawienia

E-mail: armia.zbawienia@armia-zbawienia.pl

Centrum Pomocy Prawnej im. Haliny Nieć

E-mail: biuro@pomocprawna.org, porady@pomocprawna.org

Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę

E-mail: <https://fdds.pl/szukasz-pomocy/>

tel. 116 111 Telefon Zaufania dla Dzieci i Młodzieży (czynny 24 h)

tel. 800 100 100 – Telefon dla rodziców i nauczycieli w sprawie bezpieczeństwa dziecka

Fundacja ITAKA – Centrum Poszukiwań Ludzi Zaginionych

Numery linii wsparcia

+48 22 654 70 70 - z telefonów stacjonarnych w Polsce

+48 22 654 70 70 – dla połączeń z zagranicy

+48 22 654 70 70 – dla połączeń z telefonu komórkowego

Caritas Polska

<https://caritas.pl/szukam-pomocy/>

Warszawa 2021

Materiał opracowano w Departamencie Spraw Międzynarodowych i Migracji Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji